

İsrail'e Dönüş Miti Bağlamında Kutsal Metnin Araçsallaştırılması

 Bilal Toprak*

Öz: Bu çalışma, Siyonizm ekseninde ve İsrail'in kuruluş miti bağlamında kutsal metnin araçsallaştırılmasını konu edinmektedir. Avrupa'da sömürgeci ve milliyetçi bir hareket olarak ortaya çıkan Siyonizm, politikalarını güçlendirmek için sıklıkla Yahudi kutsal metinlerini referans göstermiştir. Bu bağlamda ulus devletlerin vazgeçilmez bir parçası olarak kabul edilen vatan meselesini Filistin'e dönüş mitiyle, işgal ve yerleşim politikalarını ise Yeşu Kitabı'nın Siyonist yorumu üzerinden meşrulaştırmaya çalışmıştır. Bu yaklaşımların en görünür ve etkileyici hâlinin arkeolojinin kullanımı ve kutsal metinlerde geçen isimlerden hareketle haritalandırma çalışmaları üzerinden gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Kuşkusuz bu aşamaların gerçekleşmesi için sürgünün itibarsızlaştırılması, İsrail toprağına ve dolayısıyla tarihe dönüş fikri büyük önem arz etmekteydi. Bu süreçlerin İsrail'in kurucu erkleri tarafından başarılı bir şekilde işletildiğini söylenebilir. Bu çalışmada Siyonist tarih anlayışı kurgulanırken, kutsal metnin hangi açılardan referans alındığı ve bunun arkeoloji ve haritalandırma üzerinden nasıl uygulandığı incelenmektedir. Ayrıca tüm bunların neticesinde ortaya çıkan mitik anlatı da eleştirel bir şekilde işlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Yahudilik, Siyonizm, Mit, İsrail, Kitab-ı Mukaddes Arkeolojisi

Atfı : Bilal Toprak, "İsrail'e Dönüş Miti Bağlamında Kutsal Metnin Araçsallaştırılması", *Artuklu Akademi* 10/2 (Aralık 2023), 159-181.

The Instrumentalization of the Scripture in the Context of the Myth of Return to Israel

Abstract: This study deals with the instrumentalization of the Scripture in the context of Zionism and the founding myth of Israel. Zionism, which emerged as a colonial and nationalist movement in Europe, often made direct references to Jewish holy texts to strengthen its policies. In this context, it tried to legitimize the homeland issue, which is considered an indispensable part of nation-states, with the myth of return to Palestine, and the occupation and settlement policies through the Zionist eisegesis of the Book of Joshua. It is possible to say that the most visible and trenchant form of these approaches is realized through the use of archeology and mapping studies based on the names mentioned in the sacred texts. Undoubtedly, for the realization of these stages, the idea of discrediting the exile and returning to the land of Israel and thus to the history were of great importance. It can be said that the processes in relation were operated successfully by the founding powers of Israel. In this study, while constructing the Zionist understanding of history, it is examined from which aspects the Bible is referenced and how it is applied through archeology and mapping. In addition, the mythical narrative that emerged as a result of all these endeavors is critically examined.

Keywords: History of Religions, Judaism, Zionism, Myth, Israel, Biblical Archaeology

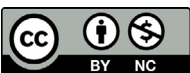
Citation: Bilal Toprak, "The Instrumentalization of the Scripture in the Context of the Myth of Return to Israel", *Artuklu Akademi* 10/2 (Aralık 2023), 159-181.

Gönderim Tarihi: 15.08.2023

Kabul Tarihi: 06.10.2023

Yayın Tarihi: 31.12.2023

* Dr. Öğr. Üyesi, Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı, bilaltoprak25@gmail.com
Asst. Prof., Duzce University, Faculty of Theology, Department of History of Religion, bilaltoprak25@gmail.com

Giriş

Bu çalışma, İsrail'e ve tarihe dönüş miti kurgulanırken kutsal metnin* araçsallaştırılma biçimine odaklanmaktadır. Bilindiği gibi Filistin bölgesi önce İngilizler tarafından sömürgeleştirilmiş daha sonra buraya sistemli bir Yahudi göçü başlamış ve dünyanın farklı coğrafyalarından çok sayıda Yahudi bu bölgeye gelerek İsrail devletinin kuruluşuna zemin hazırlamıştır. Bunu kurgulayan ve uygulayan Siyonizm**, özü itibarıyla seküler bir hareket olmasına rağmen dinden ve dini metinlerden çokça faydalanmıştır. Her şeyden önce ulus devletin olmazsa olmazı kabul edilen vatan toprağı ve ulus faktörlerinin temel dinamiğinin Yahudiliğe dayandırıldığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda kutsal metin âdeta Siyonizm'in referans kaynağı olmuş ve bu sayede hem Yahudiler hem de dünya kamuoyu ikna edilmeye çalışılmıştır. İdealleştirilen İsrail Devleti'nin kuruluşunda Yeşu Kitabı'nın Siyonist yorumu, arkeolojinin kullanımı ve kutsal metinlerde geçen isimlerden hareketle haritalandırma çalışmaları bu projede kilit rol oynamıştır. Kuşkusuz bu üç aşamanın uygulanması için kahramanlıklarla dolu bir geçmişin icat edilmesi gerekmiştir. Bu amacın gerçekleşmesi için Siyonist düşünürlerin, akademisyenlerin, devlet adamlarının ve hatta askerlerin önemli bir çaba harcadıkları söylenebilir.

Siyonizm gerçekte, Doğu'da bir koloni kurmak suretiyle milli bir miras inşa etmeye çalışan Avrupalı yerleşimci bir harekettir. Siyonist ideolojinin üç unsur üzerinden yükseldiğini öne süren Greilsammer'e göre bunların ilki, kökeni çok eskilere dayanan Mesih beklentisidir. İkincisi Doğu Avrupa Yahudilerine uygulanan baskı ve şiddet, üçüncüsü ise Yahudilerin modernizm ile tanışmasıdır.¹ Bu süreçte Avrupa açısından önemli bir problem olan Yahudi sorununun çözümü de ancak Filistin'in sömürgeleştirilmesiyle kurulacak bir Yahudi devletiyle mümkün olabileceği fikri önem kazanmıştır.² Böylece Siyonizm'in temel amacının hayâli bir Yahudi ulusu yaratarak İsrail toprağında (Eretz-Israel) egemen bir devlet kurmak olduğu söylenebilir.³ Bu hedefi gerçekleştirmeyi amaçlayan Siyonizm'in Hıristiyan temellerinin de göz ardı edilmemesi gerekir.⁴ Bu hususta Siyonizm'in Yahudilerden önce sömürgeci bir Hıristiyan projesi olduğunu iddia eden Ilan Pappé, bunun özellikle Viktorya dönemi İngiltere'sinde revaçta olduğunu belirtmektedir. İngilizlerin bölgeyi işgal etmelerinin ardından Siyonizm'in bir ideoloji olarak ortaya çıkışı, kuşkusuz Protestan binyılcılığı ve İngilizlerin emperyalist emelleri ile doğrudan ilişkilidir.⁵ Tüm bu süreçler modern İsrail'in doğuşunu hazırlamıştır.

Sömürgeci olmakla birlikte⁶ Siyonizm, yerleşimci bir hareket olması hasebiyle klasik sömürgecilikten farklılıklar göstermiştir. Siyonizm bir bakıma kendisinden önceki Amerika ve Avustralya sömürge örneklerinden beslenmiş ve bir adım öteye giderek bu topraklarla tarihsel bir bağ da ihdas etmiştir. Piterberg'in de işaret ettiği gibi, sömürgeci yerleşimci anlatılarının en önemli özelliği, yerleşimci ulusun benzersizliğine ve üstünlüğüne yapılan vurgudur. Bu yüzden de antik dönem Yahudileri ile modern Yahudiler arasında bir köprü inşa edilmiş ve Filistinlilerin yaşadığı topraklar İsrail toprağı olarak ilan edilerek diğer unsurlar yok sayılmıştır. Böylece sömürgeleştirilenlerin varlığı inkâr edilmiştir. Kuşkusuz bu durumun sağlanmasında akademik çevreler de önemli görevler üstlenmiş ve Piterberg'in de ifade ettiği gibi İbrani Üniversitesi, kuruluşundan itibaren yapısal açıdan bir yerleşimci kolonisi görevi görmüştür.⁷

* Makalenin başlığında ve metin içinde kutsal metin ifadesiyle daha çok Yahudilerin Tanah, Hıristiyanların Eski Ahit dedikleri kutsal kitaplar kast edilmektedir. Yer yer Kitab-ı Mukaddes kavramının tercih edilmesinin sebebi, konunun özellikle arkeoloji ve Evanjelizm bağlamından kaynaklanmaktadır. Söz gelimi "Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi" ve Siyonizm'in argümanlarının önemli bir kısmının Evanjelik yaklaşımdan ödünç alınması böyle bir tercihi zorunlu kılmıştır. Ancak metin içinde Yahudilik ve Yahudilerle ilgili bölümlerde Tanah kullanımına da yer verilmiştir.

** Metin boyunca Siyonizm kavramı ile daha çok milli kimlik inşa etmeyi amaçlayan David Ben-Gurion gibi siyasetçiler tarafından uygulanma şansı bulan politik ve pragmatist yaklaşım kast edilmektedir.

¹ Ilan Greilsammer, *Siyonizm*, çev. Işık Ergüden (Ankara: Dost Kitabevi, 2021), 8.

² Ilan Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, çev. S. Erdem Türközü (Ankara: Nika Yayınevi, 2018), 37.

³ Greilsammer, *Siyonizm*, 7.

⁴ Bülent Şenay, *Christian Zionism: Theo-Politics and Biblical Myth-Making* (Bucuresti: Bucharest University Press, 2021).

⁵ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, 40.

⁶ Gershon Shafir, *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914* (Berkeley: University of California Press, 1996), 8.

⁷ Gabriel Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık*, çev. Aysun Babacan (İthaki Yayınları, 2015), 109.

Doğu'nun kapılarının sömürgeleştirme faaliyetleri sayesinde Avrupa ve ABD'ye açılması beraberinde kutsal topraklara olan ilgiyi arttırmıştır. Özellikle İngiltere ve ABD'deki Evanjelik ve binyılcı akımlar üzerinde derin etkiler bırakan bu gelişmeler, 19. yüzyılda Yahudilerin Filistin'de yeniden toplanmasını öngörmüşlerdir. Buna göre buradaki Yahudilerin zamanla Hristiyanlığı benimseyecekleri görüşü savunulmaya başlanmıştır. Söz gelimi 1808'de London Society for Promoting Christianity among the Jews (Londra Yahudiler Arasında Hristiyanlığı Tanıtma Cemiyeti) kurulmuş ve etkin çalışmalarda bulunmuştur.⁸ Dolayısıyla Filistin'e dönüş miti hem Siyonizm'in hem de binyılcı Hristiyan akımlarının ortak amacı olarak belirmektedir. İsrail devletinin kuruluşuna giden süreçte çok etkin rol oynayan "dönüş miti"nin üç temel üzerinden yükseldiği söylenebilir. Bunlardan ilki Yahudi sürgününün itibarsızlaştırılarak görmezden gelinmesidir. Çünkü Siyonist kurguya göre hayâli ulusun tarihinde pasif bir Yahudi imajı ortaya koyan sürgüne yer yoktur. Diğer iki unsur ise İsrail ülkesine ve tarihe dönüştür.⁹ İsrail gerek Yahudileri ve gerekse dünya kamuoyunu ikna etmek için çok sayıda mit üretmiştir. Bu kurucu mitler son yıllarda çeşitli açılardan eleştirilmeye ve gerçek ile algı arasındaki fark ortaya konmaya başlamıştır.¹⁰

Sömürgeci bir karaktere sahip olan Siyonizm'in yeni bir ulus ve vatan oluştururken en önemli dayanak noktası "şanlı bir geçmiş" icat etmek olmuştur. Bunu gerçekleştirmek için de seçmeci ve tahrif edici bir yaklaşımla Yahudi din tarihini ele almış ve buradan kahramanlık hikâyeleri çıkarmıştır.¹¹ Aslında diğer Batılı ulus devletlerde gördüğümüz milliyetçilik anlayışı ile Siyonizm'in söylemleri birbiriyle örtüşmektedir.¹² Kökenini olabildiğince uzak geçmişe dayandırmak ve kurgu olduğuna dair görüşü reddetmek bu düşüncenin karakteristiğidir.¹³ Sonuçta ortaya çıkan hayâli ve siyasi topluluk,¹⁴ aidiyet hissedeceği ve kutsallık atfedeceği biricik olan vatana ihtiyaç duyar.¹⁵ Siyonizm bunu başarmış, böylece ulusal bir gelenek kurgulayarak seçmeci ortak bir tarih sunmuş ve tarihsel mitler üretmiştir. Böylece antik dönemde kutsal topraklara egemen olan geçmiş ile modern dönemdeki İsrail'e dönüş arasında süreklilik taşıyan bir bağ kurulmaya çalışılmıştır.¹⁶ Bu durumda Tanah anlatıları referans gösterilerek bölgeyi sadece İsrail tarihi üzerinden açıklayan bu yaklaşımın, diğer tarihleri göz ardı ettiği anlaşılmaktadır.¹⁷ Tanah anlatıları ve arkeoloji üzerinden Filistin'in Yahudi ulusuna ait olduğu iddia edilirken diğer yandan yerli düşmanların mirası ve hakları örtük bir şekilde ellerinden alınmıştır. Tüm bunlar gerçekleştirilirken edebiyat, sinema, müzik, tarih, coğrafya, arkeoloji ve ders kitapları gibi birçok etken üzerinden kutsal toprakların yeniden vatan toprağı olması idealize edilerek aktarılmıştır.¹⁸ Siyonistlerin olanca çabalarına rağmen özellikle 19. yüzyıl hahamlarının önemli bir kısmının Siyonizm'i tıpkı Sabataycılık gibi sapkın bir akım ve sahte bir mesihçilik olarak gördükleri söylenebilir.¹⁹ Ancak günümüze yaklaştıkça bu karşı çıkışın etkisini büyük ölçüde yitirdiği görülmektedir.

Siyonist tarih anlatısı ve bunun odak noktasını oluşturan Tanah anlatıları İsrail'in kuruluşunda önemli bir rol üstlenmiştir. Ancak özellikle 1980'lerin ortasından itibaren gerek İsrail'de ve gerekse Batı'da söz konusu yaklaşıma yönelik önemli eleştiriler dillendirilmeye başlamıştır. Siyonist tarih anlatısına ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan uygulamalara karşı entelektüel yönde eleştirilerin 1980'lerin sonlarından itibaren ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Burada Filistinli araştırmacıların çalışmalarının alandaki etkisi göze çarpmaktadır. Walid Khalidi'nin İsrail'in yaptığı

⁸ Jean Christophe Attias - Esther Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, çev. Nihal Önel (İletişim Yayınları, 2012), 167-168.

⁹ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 18.

¹⁰ Simha Flapan, *The Birth of Israel: Myths and Realities* (New York: Pantheon Books, 1987).

¹¹ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 228.

¹² Seçilmişlik meselesi 19. yüzyıldan itibaren Siyonistler tarafından milliyetçilik ile ilişkilendirilmeye başlanmıştır. Ancak Siyonizm'in varyantlarının meseleye bakışı farklılık arz etmektedir. Tartışmalar için bkz. Salime Leyla Gürkan, *The Jews as a Chosen People: Tradition and Transformation* (London: Routledge, 2009), 90-112.

¹³ Eric J. Hobsbawm, "Giriş: Gelenekleri İcat Etmek", çev. Mehmet Murat Şahin, *Geleneğin İcadı*, ed. Eric J. Hobsbawm - Terence Ranger (İstanbul: Agora Kitaplığı, 2005), 17.

¹⁴ Benedict Anderson, *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, çev. İskender Savaşır (İstanbul: Metis Yayınları, 2009), 20.

¹⁵ Anthony D. Smith, *Milli Kimlik*, çev. Bahadır Sina Şener (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), 26.

¹⁶ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 174.

¹⁷ Issam Nassar, "'Bibliçasyon' in the Service of Colonialism: Jerusalem in Nineteenth-century Photography", *Third Text* 20/3/4 (2006), 326.

¹⁸ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 211.

¹⁹ Greilsammer, *Siyonizm*, 57.

etnik temizliğe, zorunlu göçe ve yıkılan Filistin köylerine yönelik eleştirileri²⁰ bu tartışmalara zemin hazırlamıştır. Yine Filistinlilere uygulanan etnik temizlik yanında kutsal metin ile Siyonizm arasındaki ilişkiyi de irdeleyen Nur Masalha'nın çalışmaları dikkat çekicidir.²¹ Filistinli bir babanın kızı olan Nadia Abu El-Haj'ın İsrail'deki arkeolojik çalışmalara ve bunun Siyonizm ile olan ilişkisine dair çalışması da oldukça önemlidir.²² Edward Said'in de belirttiği gibi Nadia Abu el-Haj, Filistin'de sistematik olarak sürdürülen sömürgeci arkeoloji araştırmalarının kökenine inmekte, bunun Siyonist ideoloji ile olan ilişkisini ve etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.²³ Bu çalışmaların yanında İsraili araştırmacılardan Ilan Pappé'nin İsrail'e yönelik mitlere ve zorunlu göçe dair çalışmaları önemli bir Siyonizm eleştirisi.²⁴ Son olarak Siyonist uygulamaların entelektüel zeminin mercer altına alan ve akademi çevrelerinin buradaki rolünü inceleyen Piterberg'in²⁵ ve değişen kutsal toprak mitini inceleyen Attias ve Benbassa'nın²⁶ çalışmaları da alana önemli katkılar sunmaktadır.

Kitab-ı Mukaddes'in sömürgeleştirme ile ilişkisi bilinmesine rağmen²⁷ bunu Siyonizm özelinde ele alan çalışma sayısı ise sınırlıdır. Oysa sömürgeci bir hareket olarak Siyonizm'i diğer benzerlerinden ayıran önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bu çalışma tam da bu noktaya odaklanmakta ve Siyonizm'in sömürgeleştirme faaliyetlerini meşru göstermek adına dini araçsallaştırma biçimini ortaya koymayı hedeflemektedir. Siyonizm'in hedeflerine ulaşmak için özellikle "İsrail'e dönüş"te ve kurgulanan mitik "tarihe dönüş"te kutsal metnin nasıl araçsallaştırıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Kuşkusuz bu durum kendisini en belirgin şekilde mitik kahramanlarla donatan tarihsel anlatıda ve bunun somutlaştırılmış hâli olan haritalandırmalarda ve arkeolojik çalışmalarda açığa çıkarmaktadır.

1. İsrail'e Dönüş Miti

Yahudilik açısından kutsal toprak düşüncesi oldukça önemli ve tartışmalı bir konudur. Özelden Kudüs ve genelde Filistin topraklarını kapsayan bu inancın temellerini Yahudi kutsal metni Tanah'ta bulmak mümkündür. Bu bölge Tanah'ta "geniş, verimli, süt ve bal ülkesi"²⁸ olarak nitelendirilmiştir. Yahudiler açısından buranın kutsallığı; Tanrı'nın tecellisinin bu topraklarda gerçekleşmesine ve İsrailoğullarının buralarda yaşamasına dayanmaktadır.²⁹ Gerek Yahudiliğin ve gerekse Yahudilerinin dini hayatının şekillenmesinde Kudüs'ün özel bir yeri bulunmaktadır.³⁰ Yahudiler açısından Yahudi dini literatüründe Kudüs ve çevresinde yaşamının faziletine dair bilgiler bulunmasına rağmen ikinci sürgünden 19. yüzyıla kadar Kudüs ve çevresine toplu bir göç olmamıştır. Siyonizm öncesi dönemde Yahudilerin devlet kurmayla ilişkilendirilmiş bir Filistin'e dönüş düşüncesi yoktur. 16. yüzyıla kadar bu bir Hıristiyan düşüncesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha sonraları Protestanlar tarafından bu düşüncenin dillendirildiği ve özellikle Anglikan Kilisesinin bu meseleyi öne çıkardığı anlaşılmaktadır.³¹ 19. yüzyıla kadar Kudüs, Yahudiler açısından özlemle anılan ancak gidilmesi zor bir şehir olarak görülmektedir. Kudüs ve mabed ile ilgili inançların Mesih inancı ile ilişkili olması Yahudilerin Kudüs'ü bir ziyaret mekânı olarak düşünmelerinde etkilidir. 19. yüzyıldan önce Filistin bölgesine yapılan çok az sayıda göçün Siyonizm ile ilişkilendirilemeyeceği açıktır. Çünkü burada ideolojik ve siyasi bir amaç gütmeyen salt ibadet ve araştırma amacıyla yapılan göçler söz konusudur.

²⁰ Walid Khalidi, "Plan Dalet: Master Plan for the Conquest of Palestine", *Journal of Palestine Studies* 18/1 (1988), 4-19; Walid Khalidi (ed.), *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948* (Washington: Institute for Palestine Studies, 2006).

²¹ Nur Masalha, *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882-1948* (Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 1992); Nur Masalha, *The Bible and Zionism: Invented Traditions, Archaeology and Post-Colonialism in Israel-Palestine* (London: Zed Books, 2007).

²² Nadia Abu El-Haj, *Facts on the Ground: Archaeological Practice and Territorial Self-Fashioning in Israeli Society* (Chicago: The University of Chicago Press, 2001).

²³ Edward Said, *Freud ve Avrupalı Olmayan*, çev. Erol Mutlu (İstanbul: Alfa Yayınları, 2017), 55.

²⁴ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*; Ilan Pappé, *Filistin'de Etnik Temizlik*, çev. Yankı Deniz Tan (İstanbul: İntifada Yayınları, 2022); Ilan Pappé, *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge* (Londra: Verso, 2014).

²⁵ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*.

²⁶ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*.

²⁷ Michael Prior, *The Bible and Colonialism: A Moral Critique* (Sheffield: Sheffield Academic Press, 1997).

²⁸ Çıkış, 3:8

²⁹ Yasin Meral, *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik* (İstanbul: MiletNihal Yayınları, 2021), 97.

³⁰ Fuat Aydın, "Yahudiler/Yahudilik Açısından Kudüs", *EskiYeni* 37 (2018), 117.

³¹ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, 11.

Filistin topraklarına ilk Siyonist göçün, Yahudilerin bir orduya ve parlamentoya sahip olması gerektiğini öne süren Judah Alkalai (1798-1878) tarafından 1871 yılında gerçekleştirildiği kabul edilir.³²

19. yüzyılda turizmi kolaylaştıran icatlarla beraber ulaşılmaz görülen Filistin'e hac ziyaretleri başlamıştır. Bu tarihlerden itibaren resimlendirilmiş Kitab-ı Mukaddesler, haritalar, mimari krokiler ve ressamların tasvirleri Filistin'i özellikle Avrupalıların gözünde ulaşılabilir kılmıştır. Kutsal topraklara yönelik tüm bu çabalar Hıristiyan kaynaklı olmasına rağmen bu yayınlar Yahudi okuru da etkilemiştir. Prusya'da 1830'lardan itibaren Filistin'e dönüş dillendirilmeye başlanmış ve bunun Mesih'in gelişinin hazırlık aşaması olduğu ifade edilir olmuştur. Benzer şekilde kimi çevrelere göre de çağdaşlık ve modernizm ile kirletilen Yahudi toplumunun kurtuluşu Filistin'e dönmekle mümkündür.³³ Bu açıdan İsrail'e dönüşün Yahudi kimliğini iyileştirici bir yönünün olacağı ve bunun tarım ve çiftçilik üzerinden yapılabileceği ilk dönem Siyonist kongrelerinden itibaren sıklıkla dile getirilmiştir.³⁴ 1800'lerde Filistin'de toplam 10 bin Yahudi yaşamaktayken bu sayı göç dalgalarıyla birlikte 1930'larda 220 bini bulmuştur.³⁵ Kudüs'teki Yahudi nüfusunun oranları da bu açıdan dikkat çekicidir. 17. yüzyılda şehirde bin civarında Yahudi yaşarken bu sayı 18. Yüzyılda 3 bine çıkmıştır.³⁶

Yahudileri yıllardır yaşadıkları topraklardan ayırarak Filistin'e yerleştirmek için güçlü bir motivasyon gerekmektedir. Kuşkusuz birçok faktörün yanında Kudüs'ün dini konumunun ve bu toprakların "boş" olduğunun belirtilmesinin ayrı bir önemi bulunmaktadır.³⁷ "Her tarafından süt ve bal akan verimli topraklara sahip olan bu ülke" her şeyden önce Tanrı'nın halkına verdiği topraktır. Mesih sayesinde Yahudiler burada özgürce yaşayacak ve böylece kurtuluş gerçekleşecektir.³⁸ Diğer yandan Yahudi halkı yalnızca metinlerden tanıdığı peygamberlerin ve ilk atalarının mezarlarıyla, ağlama duvarıyla karşılaştığında oldukça etkilenmiştir.³⁹ Bu durum Siyonizm karşıtı grupları bile çok ciddi bir şekilde heyecanlandırmıştır.

Filistin topraklarının uzun yıllar boş kaldığı ve dolayısıyla Yahudilerin ata toprağına döndükleri düşüncesi önemli bir motivasyon kaynağıdır. Siyonist ideolojinin Kudüs ve çevresini "boş" olarak nitelendirmesi ve dolayısıyla Filistinli Arapların buradaki varlığını görmezden gelmesi aynı zamanda başka bir duruma da işaret etmektedir. Buna göre Yahudi egemenliği kurulmadığı sürece bu toprakların da sürgün yaşadığı iddia edilmekteydi. Yahudilerin geri dönüşü ile birlikte bir bakıma Filistin toprakları da özgürlüğüne kavuşmuştur. Yaygın bir Siyonist slogan olarak kullanılan "Halksız toprağı topraksız bir halk" ifadesi, içerisinde çift yönlü bir inkârı barındırmaktadır. Burada hem sürgündeki Yahudilerin tarihsel deneyimlerini ve hem de Yahudi hâkimiyeti dışındaki Filistin tarihinin inkârı söz konusudur.⁴⁰ Pappe, günümüzde dahi İsrail'de ve ABD'deki okul ders müfredatlarında Osmanlı tarafından çoraklaştırılan ve çöle dönüştürülen Filistin toprağıının boş ve terk edilmiş olduğu savının savunulmaya devam ettiğini ifade etmektedir. Oysa Osmanlı Devleti'nin bir parçası olan Filistin'i diğer Doğu Akdeniz yerleşimlerden farklı düşünmek mümkün değildir.⁴¹ Bu açıdan bakıldığında Siyonistlerin iddiasının aksine Filistin boş bir toprak olmak bir yana Doğu Akdeniz ülkelerinin merkezinde yer alan önemli bir yerleşim olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak buradaki yerli halk görmezden gelinmiş ya da yok edilmeleri bir gereklilik olarak görülmüştür. Bu açıdan kimlik inşasının aynı zamanda bir etnik temizlik barındırması bir zorunluluk olarak

³² Greilsammer, *Siyonizm*, 17.

³³ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 176-177.

³⁴ Gilad Atzmon, *Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, çev. Duran Temel - Fatih Peyma (Mana Yayınları, 2014), 79.

³⁵ Arthur Ruppın, *The Jews in The Modern World* (London: The Macmillian Company, 1934), 53.

³⁶ Jacob Barnai, "The Jewish Settlement in Palestine in the 17 th and 18th Centuries", *The Jewish settlement in Palestine, 634-1881*, ed. Alex Carmel vd. (Wiesbaden: L. Reichert Verlag, 1990), 148.

³⁷ Ali Osman Kurt, "Yahudilik'te Sürgün Metaforu: 'Boş Ülke' Miti ve 'İncir' Benzetmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme", *Milel ve Nihal* 5/3 (2008), 257-267.

³⁸ Greilsammer, *Siyonizm*, 11.

³⁹ İsrail toprağına yüklenen mitik anlamın yer yer etkisini yitirdiğini söylemek de mümkündür. Atzmon'un ifadesiyle göçebe kimlik bir yandan diasporadan İsrail'e bir yandan da İsrail'den diasporaya göçü ifade eden çift kutuplu bir kavramdır. Özellikle askerlik deneyiminden sonra Avrupa ve ABD'ye yönelik gitme arzusunun çok güçlü olduğu görülmektedir. Bkz. Atzmon, *Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, 125.

⁴⁰ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 175.

⁴¹ Pappe, *İsrail Hakkında On Mit*, 22.

görülmüştür. Kimlik inşa edilirken gerçekleştirilen yıkım çoğu zaman “yaşamak için yapmak zorunda kaldıklarımız” ifadesi ile kendine yer bulmuştur.⁴² İsrail’deki ders kitaplarında toprak ile ilgili anlatılar da bu açıdan ilginçtir. Buna göre Yahudiler bölgeye gelmeden önce burada toprağı işlemeyi bilmeyen tembel köylü imajı yaygındır ve mesela narenciye bahçeleri Yahudiler tarafından buraya getirilmiştir. Oysa bu köylerde, yerli halk topraklarını terk etmeye zorlanmadan önce, çok sayıda narenciye bahçesinin mevcut olduğu bilinmektedir.⁴³

Elbette siyasi bir mit olarak Filistin’e dönüş fikrinin aynı zamanda tarihe dönüş anlamına geldiği de akıldan çıkarılmamalıdır. Özellikle Aşkenaz Yahudilerinin yaşadığı Aydınlanma, milliyetçilik, ulus devlet fikri ve Avrupa’da yaşadıkları olumsuz tecrübeler, onları bir bakıma Siyonizm’e yöneltti. Bir vatan toprağında bir ulus devlete sahip olmadan dünya tarihinde önemli bir rol alamayacaklarına inandılar. Çünkü yalnızca bir devlete ve yazılı tarihe sahip halkların tarihi olabilir. Diğerleri yani Avrupa dışı dünya, “imgeler”den oluşan ama tarihsel bilinç halinde yoğunlaşmayı başaramayan ilkel bir bellek evresini aşamazlardı.⁴⁴ Buradan hareketle Siyonist tarihçiler diğer ulus tarihçilerinden farklı olarak yüzyıllarca farklı coğrafyalarda yaşayan insanların Filistin toprağına yeniden kök salmasını sağlamanın peşine düştüler. Bunu yaparken de bölgede yaşayan diğer halkların tarihlerini, dillerini ve folklorunu yok sayarak bir epistemoloji oluşturdular.⁴⁵ Mourad’ın söyleşi yaptığı İsraili yerleşimcilerden birinin Avrupa’dan Filistin’e gelişlerini Yeşu’nun bu toprakları fethi ile başlayan döngünün tamamlanması olarak görmesi ve “bu olay benim toprağıma, tarihime, dinime dönüşümdür” ifadesi çarpıcıdır. Aynı kişinin Filistin diye bir halkın olmadığını ve Filistin kavramının İngilizler tarafından Yahudilerin toprakla olan bağıyı koparmak amacıyla dolaşıma sokulduğunu iddia etmesi, üzerinde durulmayı hak etmektedir.⁴⁶

Daha çok Alman romantizmi ve tarihselciliğine dayanan Siyonizm’in tarihe dönüş anlayışına göre Yahudiler Avrupa’da kalıp sürgünü sürdürdükleri müddetçe Avrupa tarihinin dışında kalmaya devam edeceklerdir. Bunun önüne geçmenin tek yolu ise kendi vatan topraklarında kurdukları siyasi düzen üzerinde kendi kaderlerini belirleyerek tarihe dahil olmalarıdır.⁴⁷ Böylece tarih kurgulanan olayları anlatmanın yanında bilinç aktarıcı bir rol de üstlenmiştir. Nitekim günümüz İsrail eğitim müfredatında ülke toprağı üzerindeki hak iddiasının temelini Tanah’a dayandırılması bunun göstergesidir. Üstelik ders materyallerinde seçmecî bir tavırla belirlenen tarihsel süreç Tanah, Haçlı Seferleri, Holokost ve İsrail Devleti’nin kuruluşu şeklinde devam etmekte ve İslami dönem tümüyle göz ardı edilmektedir.⁴⁸

Piterberg’in dikkat çektiği gibi “tarihe yeniden dönüş” ifadesi İngilizcedeki -re ön ekiyle ön plana çıkmakta ve Siyonizm’in birçok veçhesinde kendisini hissettirmektedir. *Return, restoration, re-establishment* gibi kavramlar tarihe dönüş mitinin arka planında bulunan ön kabul, insan topluluklarının doğal ve indirgenemez şeklinin ulus olduğu şeklindeki romantik düşünceyi yansıtmaktadır. Burada “dönüş” fikrinin irdelenmesi büyük önem arz etmektedir. Dikkatle incelendiğinde aslında dönüş yapılan tarihin Hıristiyan Batı tarihi olduğu ve bunun Batılı tarih düşüncesi merkeze alınarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Temelde bu yaklaşım Protestan tarih anlayışıdır. Siyonist tarihe dönüş fikrinin diğer bir varsayımı ise Yahudilerin Hıristiyan Batı ile ortak bir zeminde katılabileceği Kurtuluş olasılığıdır. Bu düşüncenin arka planında Yahudilerin son kertede Hıristiyanlığı kabul edecekleri inancı etkindir.

Siyonist tarih anlatısı parçacı ve pragmatist bir anlayışa dayanmaktadır. Söz gelimi diasporadaki pasif Yahudi imgesi yerine aktif olan yeni İbrani imgesi bağımsız ve güçlü bir model olarak sunulmuştur. Oysa Yahudilik tarihi açısından diaspora/sürgün oldukça önemli bir yere

⁴² Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 341.

⁴³ Meron Benvenisti, *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land since 1948*, çev. Maxine Kaufman-Lacusta (Berkeley: University of California Press, 2000), 58.

⁴⁴ Enzo Traverso, *Geçmiş Kullanma Kılavuzu: Tarih, Bellek, Politika*, çev. Işık Ergüden (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020), 26.

⁴⁵ El-Haj, *Facts on the Ground*, 3.

⁴⁶ Kenize Mourad, *Toprağımızın Kokusu: Filistin ve İsrail’in Sesleri*, çev. M. Nedim Demirtaş (İstanbul: Everest Yayınları, 2004), 54-55.

⁴⁷ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 176.

⁴⁸ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, 62.

sahiptir. Hatta araştırmacılar çoğunlukla Yahudilik tarihini sürgün öncesi ve sonrası şeklinde ele almışlardır.⁴⁹ Ancak bu durum Siyonist tarih anlatısıyla uyuşmamaktadır. Siyonistlerin gözünde Yahudilerin altın çağı eski dönem Yahudiliğidir. Böylece Siyonist tarih anlatısı hahamların etkin olduğu ve yasanın geliştirilmesine önem atfettiği sürgün dönemini görmezden gelmiştir. Siyonist toplum belleğinde sürgün; acı çekme, küçük düşürülme, korku ve belirsizlik ile eşdeğer görülmüştür. Bu yüzden diaspora Yahudisinin tarihin öznesi olamayacağı ancak tarihin nesnesi olabileceği düşünülmüştür. Bu imajın düzelmesi ise ancak toprak sayesinde olabilir. Zayıf ve korkak olan sürgün Yahudisi toprak sayesinde kahramanlık ve soyluluk erdemlerine kavuşabilir. Bugün bile İsrail dışında yaşayan Yahudilere diaspora Yahudisi gözüyle bakılır ve İsrail merkez, Yahudilerin yaşadığı diğer beldeler ise çevre olarak algılanmaktadır.⁵⁰ Sürgün döneminin itibarsızlaştırılması meselesi neredeyse tüm Siyonistlerin üzerinde durduğu bir mesele olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵¹ Bunun arka planında modern anlamda inşa edilmek istenen Yahudi kimliği düşüncesi bulunmaktadır. Buna göre Yahudilerin eski zamanlardan bu yana bir ülkeye sahip oldukları fikri işlenmektedir. Bu düşünceye göre toprak bir milletin en asli unsurudur. Topraksız bir millet; sahte, köksüz, nâkıs ve anormal bir toplumdur. Sürgün döneminde kimi başarılar elde edilmiş olsa da asıl başarı "aliya" yani "yükseliş" anlamına gelen İsrail Ülkesi'ne göç ile gerçekleşmiştir.⁵² Seçmecî tarih anlayışı bağlamında söz konusu ideolojik tarih anlatısı, Siyonizm düşüncesini diaspora tarihinin en eski ve en etkin akımı olarak sunmaktadır. Tarihsel anlatıda diaspora ile Siyon arasındaki gerilim her fırsatta dile getirilmektedir.

Hiç kuşkusuz Yahudilerin sürgün döneminde Kudüs'e yönelik özelemleri hep var olagelmıştır. Ancak büyük ölçüde diaspora döneminde Kutsal Kitap, toprağın yerini almıştır. Bir bakıma Yahudilik mabed merkezli bir dinden kutsal metin merkezli bir dine evrilmiştir. Ancak Siyonizm açısından İsrail toprağında yaşamak ve oraya sahip çıkmak öncelendiği için İsrail toprağına dönüş aynı zamanda tarihe dönüş olarak algılanmıştır. Çünkü Siyonistlerin gözünde sürgün demek tarih dışına sürgün anlamına geliyordu. Bu sebepten ötürü Siyonist tarih anlatısında sürgün dönemi oldukça kısa bir şekilde geçilir. Uzun ve karanlık olan sürgünden önce altın bir çağ ve sürgünden sonra yaşanan ulusal yeniden doğuş. Bu bağlamda bir araç olarak algılanan sürgün süresinin kısaltılması bir zorunluluktur. Bu hususta 1950'li yıllarda İsrail Eğitim Bakanlığı da yapan Zion Dinur, sürgünü İslam fethiyle yani 7. yüzyıl ile başlatmakta ve böylece Arapların sürgüne sebep olduğunu ve yeniden Arapların elinden topraklarını kurtarmak suretiyle bağımsızlığın sağlandığını iddia etmekteydi. Ayrıca Yahudi aydınlanmasını Fransız Devrimine değil, 12. yüzyılda Filistin'e yapılan Yahudi göçlerine bağlamaktaydı.⁵³

Sürgünü itibarsızlaştırma anlayışı birçok açıdan eleştirilmiştir. Her şeyden önce İbn Meymun Emirler Kitabı'nda Yahudi yasasının 613 temel kural listesine (mitsva) İsrail toprağında yaşama zorunluluğunu koymamıştır. Yine bu bakış açısı o dönemde ortaya konan oldukça hacimli bir literatürün de yok sayılması anlamına gelmektedir. Yahudilik tarihi açısından oldukça önemli olan Babil tecrübesinin küçümsenmeyecek bir konumu bulunmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sürgünün itibarsızlaştırılması söylemine karşın Babil, sürgündeki yüce toprak olma yolunda ilk hak iddia eden yer olmuştur. Hem Talmud'lardan birinin merkezi hem sürgün, baskı ve putperestlerin merkezi olan Babil, aynı zamanda İbrahim ve diğer saygıdeğer peygamber ve bilginlerin yaşadığı bir yerdi. Orta Çağ'da Yahudi hacıların geleneksel olarak Babil'de konaklamaları da bu açıdan anlamlıdır.⁵⁴

Diasporadaki pasif Yahudi imgesini ortadan kaldırmak için Yahudi din tarihindeki kimi olaylar birer kahramanlık hikâyesine evrilmiştir. Bunlar içerisinde özellikle Makkabiler Miti, Bar

⁴⁹ Rainer Albertz, *Israel in Exile: The History and Literature of the Sixth Century B.C.E.*, çev. David Green (Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003), 1; Lester L. Grabbe, "Introduction", *Leading Captivity Captive: "The Exile" as History and Ideology*, ed. Lester L. Grabbe (England: Sheffield Academic Press, 1998), 11.

⁵⁰ Attias - Benbassa, *Paylaşılmalımayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 239.

⁵¹ Eliezer Schweid, "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", *Essential Papers on Zionism*, ed. Jehuda Reinharz - Anita Shapira (New York: New York University Press, 1995), 133.

⁵² Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 175.

⁵³ Attias - Benbassa, *Paylaşılmalımayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 226-230.

⁵⁴ Attias - Benbassa, *Paylaşılmalımayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 111.

Kohba Miti ve en önemlisi olan Masada miti sayılabilir. Siyonist ve sosyalist anlayış Makkabi isyanını yücelterek mitolojik bir ögeye dönüştürmüştür. Bilindiği gibi M.Ö. 167-158'de Yunanlılara karşı düzenlenen isyan, bir direniş destanına evrilmiş ve törenlerde Siyonist liderler ön saflarda yer alarak bugünü coşkuyla kutlamışlardır. Böylece isyanın gerçekleştiği yer olarak inanılan Modiin Şehri bir ziyaret mekânına dönmüştür.⁵⁵ Yine benzer şekilde M.S. 132-135 yılları arasındaki Bar Kohba isyanı da muzaffer bir destana çevrilmiştir. Diğerlerine göre daha çok ön plana çıkan Masada miti ise Yahudi tarihçi Josephus'un anlatılarına dayanmaktadır. Buna göre Josephus, 960 Yahudi savaşçının Romalı askerlere teslim olmaksızın dramatik toplu bir intihar gerçekleştirdiğini aktarmıştır. Josephus dışında hiçbir kaynakta geçmeyen bu bilgi üzerinden bir mit yaratılmıştır.⁵⁶ 1923 yılında Josephus'un Yahudi Savaşları isimli eseri İbraniceye çevrilmiş ve buradaki Masada anlatısı Siyonist öncüleri heyecanlandırmıştır. Kısa sürede Masada kayalıkları âdeta bir ibadet ve hac mekânına dönüşmüştür.

Siyonist öncüler gerek tarihsel mitleri ve gerekse modern dönemde Filistin'e yerleşme esnasında oluşan durumlarda yeni mitler türetmeyi ihmal etmemişler⁵⁷ dahası bunu bir gereklilik olarak görmüşlerdir. Çünkü belleğin toplum üzerindeki etkisinin farkındaydılar. Tarihten farklı olarak daha çok duylara hitap eden ve büyümlü bir tarafı bulunan bellek ayrıca anıları kutsallaştıran bir niteliğe sahiptir.⁵⁸ Tarihin göreliliğine karşı mutlaklık iddiasında bulunan bellek, toplumları harekete geçiren bir etkiye de sahiptir. Bir bakıma şimdiki zamana göre şekil alan bellek, Siyonist düşünürler ve siyasiler tarafından kullanılmıştır. Bu bağlamda geleneksel Yahudi dini bayramlarına milliyetçi ve mitolojik bir hüviyet kazandırarak yeni bir anlam vermişlerdir. Böylece Tanrısal olanın yerini insan almıştır. Çoğunda dinsel anlamlar geri plana itilip mücadele boyutu üzerinde durulmuştur. İsrail toprağı mitoslar ve simgeler tarafından geniş ölçüde yeniden oluşturulmuştur.

Modern dönemde belleğin önemli taşıyıcılarından birinin de anıt ve heykeller olduğu görülür. Özellikle 19. yüzyıldan itibaren anıtlar yeni mesajlar yüklenerek seküler bir kimlik kazandılar. Böylece heykel ve anıtlar özgürlük, vatan ve demokrasi gibi değerleri ve savaş ile devrim gibi kurucu olayları sembolleştirmek için dikilmeye başlandı. Bunlar sivil bir din olarak yaşanan ulusal bir duygunun sembolleri haline geldiler. Heykel kaidesine oturtulan anıt artık anımsanması bir yurttaşlık görevi olarak buyrulan bir geçmişi temsil eder oldu.⁵⁹ İsrail'de sivil din kendisini asker ve kahramanlık imgeleri üzerinden gösterdi.⁶⁰ Bu sayede İsraili yurttaşlar için kurgulanan tarih, kutlama ve anıtlarla canlı tutularak duygusal bağ güçlendirilmeye çalışılmıştır. Kuşkusuz bunu gerçekleştirmenin yolu Yahudi kutsal metinlerinin Siyonist yorumundan geçmekteydi.

2. Kutsal Metni İdeolojik Okuma ve David Ben-Gurion

Siyonist hareketin önderleri önemli ölçüde din karşıtı ya da en azından seküler olmalarına ve Filistin'e dönüş meselesi siyasi bir mit olmasına rağmen Tanah'tan bolca faydalandılar. Yani bir bakıma onlar Tanrı'ya inanmasa da Tanrı yine de onlara Filistin'i vadetmişti. Üstelik bu durum hem Avrupa için hem de Evanjelik akımlar için oldukça iyi bir seçenektir. Bu sayede Avrupa Yahudilerden arındırılacak ve Evanjelik kehanetlerin gerçekleşmesi için bir zemin oluşacaktı. Böylece Tanah hem Filistin'in sömürgeleştirilmesinin sebebi hem de yol haritası olmuştur.⁶¹ Çoğunluğu Sosyalist ve Marksistlerden oluşan Siyonizm'in kurucuları ve önde gelen isimleri sömürgeleştirmeleri haklı göstermek adına sık sık Tanah'a başvurdular. Bunlar içerisinde David Ben-Gurion (1886-1970) ismi üzerinde durulmayı hak etmektedir. 1886 yılında Polonya'da dünyaya gelen Ben-Gurion'un gençlik

⁵⁵ Ruth Kark, "Historical sites – Perceptions and Land Purchase: The case of Modi'in, 1882–1931", *Studies in Zionism* 9/1 (1988), 16.

⁵⁶ Bkz. Hakan Olgun, "Modern İsrail'in Milli Kimlik Kaynağı Olarak Josephus'un 'Masada' Anlatısı", *Milel ve Nihal* 10/1 (11 Kasım 2014), 7-39.

⁵⁷ Söz gelimi 1920'de Celile'deki küçük bir kolonide öldürülen Yosef Trumpeldor'un ölümü bir mite dönüştürülmüş ve bir kahramanlık hikayesi yaratılmıştır. Bkz. Greilsammer, *Siyonizm*, 88.

⁵⁸ Traverso, *Geçmişin Kullanma Kılavuzu*, 30.; Bellek oldukça güçlü bir etkiye sahip olmasının yanında her zaman masum değildir ve suistimale de açıktır. Örneğin ABD'de holokost Müzesi'nin açıldığı yıllarda Hiroşima'nın bombalanmasını yücelten posta pullarının bastırılması dikkat çekicidir. Ayrıca Holokost'a gösterilen duyarlılığın Amerika kıtasındaki yerlilere ve siyahilere gösterilmemesi de ayrı bir sorundur. Bkz. Traverso, *Geçmişin Kullanma Kılavuzu*, 65.

⁵⁹ Traverso, *Geçmişin Kullanma Kılavuzu*, 14-15.

⁶⁰ Charles S. Liebman - Eliezer Don-Yehiya, *Civil religion in Israel: Traditional Judaism and Political Culture in the Jewish State*. (Berkeley: University of California, 1983), 62.

⁶¹ Pappe, *İsrail Hakkında On Mit*, 52-53.

dönemlerini sosyalist bir Siyonist olarak tanımlamak mümkündür.⁶² Moshe Pearlman ile 1964 yılında yaptığı söyleşide tanrı inancının olup olmadığına dair yöneltilen soruya cevaben spiritüel, her şeyi kuşatan ebedi bir gücün varlığına inandığını ama bu konuda çoğu Ortodoks Yahudi'nin inancını paylaşmadığını, çünkü kurumsal dinlerin tanrıyı tam olarak tanımlayamadıklarını ifade etmiştir.⁶³ Muhtemelen tanrının varlığı meselesinde sessiz kalması ve sınıf ayırımına karşı çıkması sebebiyle Buddha, Ben-Gurion'un dikkatini daha çok cezbetmiştir.⁶⁴ Diğer çoğu Siyonist lider gibi Yahudilik dinine mesafeli olduğu anlaşılan Ben-Gurion'un gündeminde de 1940'lara kadar Tanah yer alıyordu. İlginç bir şekilde İsrail Devleti'nin kuruluşuna kadar seküler bir Siyonist olan Ben-Gurion'un, devletin kuruluşundan sonra âdeta bir Tanah yorumcusuna dönüştüğünü görmekteyiz.⁶⁵ Artık Ben-Gurion kendisini sadece bir politikacı değil aynı zamanda bir kutsal kitap öğretmeni olarak da görüyordu. Ben-Gurion konutunda ayda iki defa kutsal kitap uzmanlarıyla, arkeolog, akademisyen ve politikacılarla bir araya gelerek Tanah'tan seçtikleri bölümleri tartışıyorlardı.⁶⁶ Ancak onun kutsal metne yaklaşımı dini olmaktan ziyade tümüyle pragmatist kaygılara dayanmaktaydı.

Seçilmiş Halk'ın mesajı seküler, milliyetçi ve tarihsel açıdan anlamlıdır... Yahudiler kendi kendilerini seçmiş bir halk olarak düşünülebilir... Teolojiyi reddetsem de hayatımdaki en önemli kitap Kitab-ı Mukaddes'tir.⁶⁷

Bu ifadeler şüphesiz kutsal metnin dini yönünü görmezden gelerek nasıl seküler bir amaç için kullanıldığının açık göstergesidir. Aynı amaç doğrultusunda Orta Çağ'daki Yahudi düşüncesini âdeta yok sayarak kutsal metni en iyi anlayanların modern dönemde İsrail toprağına dönen Yahudiler olduğunu öne sürmektedir. Ona göre Tanah'ı, ancak İsrail toprağında yaşayan ve o toprağı işleyen bir Yahudi anlayabilirdi.

Yalnızca ülkede yaşayan ve onun egemenliği altında yaşayan bir halk, aynı halkın o topraklarda yarattığı Kitapların Kitabı'nı açık bir gözle ve sezgisel bir anlayışla okuyabilir. Ancak kadim topraklarda bağımsız varlığını yenileyen bir nesil, aynı vatanda hareket eden, savaşan, fetheden, yaratan, çalışan, acı çeken, düşünen, şarkı söyleyen, seven ve kehânetlerde bulunan atalarının ruhunu anlayabilecektir.⁶⁸

Böylece Ben-Gurion toprak ile kutsal metin arasında doğrudan bir ilişki kuruyordu. Buna göre Tanah'ı ancak bu topraklarda yaşayanlar açık bir gözle ve sezgisel bir anlayışla kavrayabilirler. Tanah, ruhani ve dini anlamından sıyrılarak tarihin gerçek bir kronolojik anlatısını sunan bir metin olarak kabul edildi. Çünkü ulusallaştırmanın kendisi ağırlıklı olarak seküler bir harekettir.⁶⁹ Böylece Ben-Gurion ve Yitzak Ben-Zvi gibi ilk dönem İsrail başkanları Filistin'in sömürgeleştirilmesi, orada yaşayan Müslüman Arapların mülksüzleştirilmeleri için Tanah metinlerini kullandılar.⁷⁰ Zira Ben-Gurion, dünyanın farklı coğrafyalarından gelen göçmenlerin ve Filistin topraklarında doğan yeni neslin üzerinde Siyonist ideolojinin önceki söylemlerinin etkili olmadığını farkındaydı. O yüzden Tanah'taki kimi metinleri seçerek ön plana çıkardı. Seçmecî bir tavır takınan Ben-Gurion açısından Tanah'ın özellikle İsrail toprağına yönelik yerleşim ve fetih ile ilgili planları dikkat çekicidir. Mısır'dan çıkış, Kral Davut ve Yeşu gibi büyük fatihler, Siyon'a dönüş gibi örnekler sıklıkla alıntılanmıştır. Tanah'taki bu anlatılar meselenin tarihsel vechesi açısından oldukça önemliydi. Bu anlatıyı somutlaştırmak adına İsrail arkeolojisi geçmişi bugüne getiren ve Yahudi vatan toprağında tarihsel

⁶² Anita Shapira, *Ben-Gurion: Father of Modern Israel*, çev. Anthony Berris (New Haven: Yale University Press, 2014), 15.

⁶³ Moshe Pearlman, *Ben Gurion Looks Back: in Talks with Moshe Pearlman* (New York: Schocken Books, 1970), 216.

⁶⁴ Pearlman, *Ben Gurion Looks Back*, 189.

⁶⁵ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 337.

⁶⁶ Şlomo Sand, *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi?*, çev. Işık Ergüden (Doğan Kitap, 2011), 140.

⁶⁷ Ben-Gurion'dan aktaran Masalha, *The Bible and Zionism*, 17.

⁶⁸ Anita Shapira, "Ben-Gurion and the Bible: The Forging of an Historical Narrative?", *Middle Eastern Studies* 33/4 (1997), 658.

⁶⁹ Atzmon, *Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, 170.

⁷⁰ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, 56.

sürekliği sağlayan fetihleri destekleyen bir faktör olarak ortaya çıkmıştır.⁷¹ Böylece Tanah, Filistin'e yerleşen gençler ile toprak arasında güçlü bir ilişki kurulmasını sağlıyordu. Dindar bir kaygı güdülmeden Tanah, vatan ve toprak sevgisini aşıl原因an edebi bir metin olarak sunulmuş ve seküler eğitim veren ortaokul müfredatında bile kendine yer bulmuştur. Ayrıca kutsal metinler bir yandan Filistin toprağını tanıtıcı bir rehber olarak görülmüş bir yandan da İsrail halkının doğduğu mitolojik ve şiirsel bir kitap olarak sunulmuştur.⁷² Ben-Gurion bir konuşmasında neden kutsal metni önemseydiğini şu sözlerle açıklıyordu:

Siz Tanah'ın neden buraya gerekli olduğunu anlamıyorsunuz. Asıl sebep bu topraklarla bağına bilen Yahudilere ihtiyacımız olmasıdır, onların toprağa olan bağına kuvvetlendirme gereğidir... Tanah her taştan her tepeden İsrail gençlerine seslenmektedir. Negev'de yaşıyorlarsa, Resulumuz İbrahim'inde orada dolaştığını bilmektedirler.⁷³

Düzenlenen gezilerle birlikte Tanah'ta adı geçen yerleri keşfediyor ve böylece geçmiş ile bir bağ kuruluyordu. Kurulan bu köprü sayesinde bu topraklara yerleşmeye ve kök salmaya çalışan bir ulusun torunları ile ataları arasında akıp giden bir süreklilik duygusu inşa edilmeye çalışılıyordu.

Burada hemen belirtmelidir ki Ben-Gurion'un kutsal metne yaklaşımı daha çok Protestan bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır.⁷⁴ “(-re) ön eki” bağlamında Siyonistlerin kutsal metni referans gösterme şekli ile Protestanların tavrı arasında ciddi benzerlikler bulunmaktadır. Her şeyden önce Kitab-ı Mukaddes'e dönüş fikrinin kendisi Yahudi olmaktan ziyade Protestan karakterlidir. Nitekim bu dönüş fikrinin Protestanlıktan ve Reformasyondan ödünç alınan bir tarihi vardır. Diğer yandan önceki kolonyal yerleşimcilerin de kendilerini meşrulaştırmak gayesiyle tıpkı Siyonistler gibi Kitab-ı Mukaddes'e başvurdukları akılda tutulmalıdır. Böylece bahse konu olan hareketin sadece ulusal bir projenin parçası olmadığını, benzer şekilde milliyetçi kolonyal ya da milliyetçi-yerleşimci bir yönünün de bulunduğu unutulmamalıdır. Çünkü İsrail ülkesi olarak gösterilen topraklarda sadece bitkiler, dağlar, vadi ve geçitler değil aynı zamanda Araplar da bulunmaktaydı. Ayrıca Protestanların kutsal metni anlama biçimiyle Siyonist Yahudilerin metni literal okumaları arasında da ciddi benzerlikler vardı. Oysa Tanah'ın anlatılarının mitik öğelerle dolu olduğu ve yer yer tarihsel verilerle ve arkeolojik çalışmalarla çeliştiği bilinmektedir.⁷⁵

Ben-Gurion da diğer Siyonistler gibi sürgün deneyimini Yahudilerin gerçek tarihinin bir parçası olarak görmüyordu. Ona göre bir halkın tarihi ulusal bir bütünlükle mümkün olabilir. Aksi halde diğer tüm tarihler dünya tarihinin dışında kalacaktır. Ben-Gurion, Tanah'ı yorumlama yetkisini Siyonizm'in kuruluş mitinden alıyordu. Hatta o daha da ileri giderek Mısır'a sanılanın aksine 600 bin değil 600 Yahudi'nin gittiğini dolayısıyla ona göre Hz. İbrahim'den bu yana Hz. Yusuf'un ailesi dışında İbraniler bu topraklarda yaşıyordu.⁷⁶ Böylece etnik saflık korunmuş oluyordu. O Yusuf soyu dışında Yahudilerin Mısır'ı terk etmediklerini iddia ediyordu.⁷⁷ Ancak bu yaklaşımların tarihsel ve arkeolojik verilerle çeliştiği açıktır. Ben-Gurion'un Talmud ve Mişna'yı bırakıp Tanah'a yönelmesinin arka planında icat edilen ulusa tarihsel bir köken bulma arayışı etkilidir. Ona göre diasporada yazılan eserlerin hiçbiri Tanah kadar etkili olmamıştır. Böylece Ben-Gurion gibi sekülerlerin gözünde Tanah, ulusal kimlik ile devleti meczeden tarihi ve ulusal bir metin olarak anlaşılmaktaydı.⁷⁸ Seçmeceli tarih anlayışını Tanah'a da uygulayan Ben-Gurion'un Yeşu kitabına odaklanması dikkat çekicidir. O her ne kadar akademiye saygı gösteriyormuş gibi görünse de 1959'daki Tanah oturumlarının tümü Yeşu kitabına ayrılmıştır. Bu oturumlarda akademisyen ve araştırmacılarla bir araya gelen Ben-Gurion, özellikle Kenan diyarının fethi ve yerleşim odaklı konuları seçiyordu. Ben-Gurion, İbranilerin tek

⁷¹ Shapira, “Ben-Gurion and the Bible”, 659.

⁷² Anita Shapira, *Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948*, çev. William Templer (Stanford: Stanford University Press, 1999), 258.

⁷³ Ben Gurion'un konuşmasını aktaran Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 451.

⁷⁴ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 325.

⁷⁵ Bkz. Thomas L. Thompson, *The Mythic Past: Biblical Archaeology and the Myth of Israel*. (New York: Basic Books, 1999).

⁷⁶ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 453.

⁷⁷ Attias - Benbassa, *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 229.

⁷⁸ Yunus Can Polat, *İsrail'de Hatırlama: Güvenlik Yahudilik ve Filistin* (İstanbul: Küre Yayınları, 2020), 97.

tanrılı bir millet olarak bu topraklarda hep yaşadıklarını Hz. İbrahim'in de Mezopotamya'dan bu topraklara gelişinin sebebinin bu olduğunu iddia ediyordu.⁷⁹ İsraili düşünürlere göre neredeyse bir asırdır kutsal metin, İsrail ülkesinde oluşmakta olan Yahudi toplumunun kimliğini şekillendiren en önemli metindir.⁸⁰ Böylece Yeşu kitabı, Siyonist bir anlayışla yorumlanarak diğer milletlerin yok edilmesi ve sürülmesi anlamında yorumlandı.⁸¹ Yeşu kitabı, ilk pasajından itibaren vad edilen toprak ve askeri fetih gibi konulara odaklanmaktadır.

Rab, kulu Musa'nın ölümünden sonra onun yardımcısı Nun oğlu Yeşu'ya şöyle seslendi: Kulum Musa öldü. Şimdi kalk, bütün halkla birlikte Şeria Irmağı'nı geç. Size, İsrail halkına vereceğim ülkeye girin. Musa'ya söylediğim gibi, ayak basacağınız her yeri size veriyorum. Sınırlarınız çölden Lübnan'a, büyük Fırat Irmağı'ndan batıdaki Akdeniz'e kadar uzanacak. Yaşamın boyunca hiç kimse sana karşı koyamayacak; nasıl Musa ile birlikte oldumsa, seninle de birlikte olacağım. Seni terk etmeyeceğim, seni yüzüstü bırakmayacağım. Güçlü ve yürekli ol. Çünkü halkı, atalarına vereceğime ant içtiğim ülkeyi miras almaya sen götüreceksin.⁸²

Yukarıdaki pasajlar Ben-Gurion ve çağdaşı Siyonistler için büyük bir motivasyon kaynağı olarak görülmüştür. Nitekim bu pasajlar İsrail'in 1967'deki işgal politikasının gerekçesi olarak sunuluyordu. Vad edilen topraklar Tanrı'nın bahsettiği topraklardı ve bu topraklardan çekilmek asla kabul edilemezdi.⁸³ Ben-Gurion ve onun yönlendirmesiyle diğer Siyonist araştırmacılar ve siyasetçiler, Tanah'taki anlatılara yeni anlamlar vererek ve Siyonizm'e hizmet edecek yeni mitoslar inşa ederek özellikle genç nüfus üzerinde etkili olmuşlardır. Örneğin 1956'da İsrail ordusu Sina'yı ele geçirdiğinde, askerlere gönderdiği telgrafta şu ifadelerle yer veriyordu:

Musa'nın ve İsrailoğullarının kadim ezgisini yeniden terennüm edebiliriz. Üç bin yıl önce Eylat'ı ilk İsrail limanı yapmış olan kral Süleyman'la yeniden bağ kurdunuz siz.⁸⁴

Pragmatist kaygılarla hareket eden Ben-Gurion, toprağa sahip olmayan, yeryüzünde dağınık bir şekilde yaşayan bir halkın kutsal metni anlayamayacağını iddia etmiştir. Ona göre fetih, yerleşim, kavim ve ulus gibi kavramları ancak 20. yüzyılda İsrail'in yeniden doğuşuna şahit olan insanlar anlayabilirdi. Artık müphem olan kavramlar ete kemiğe bürünmüş, bu sayede bahsi geçen olay ve kavramların içeriği ve esası anlaşılmuştur. Ona göre madem ki biz bunu anlayabiliyoruz o halde Tanah'taki öyküleri şimdi en baştan bir daha incelemeliyiz.⁸⁵ Anlaşılacağı üzere Ben-Gurion'un Yeşu kitabını okuma amacı Filistin toprağına yerleşen Yahudilere yerli tarihsel bir köken bulmak, bir beldeyi savaşarak elde etmek ve etnik saflık gibi etkenlerin Tanah'taki referanslarına ulaşmaktır. Siyonist tarih anlatısında Tanah'ta geçen "onları tamamen yok edeceksin; onlarla ahdetmeyeceksin ve onlara acımayacaksın" ifadesi işgalin şekli olarak, "kızını onun oğluna vermeyeceksin ve onun kızını oğluna almayacaksın"⁸⁶ pasajı ise etnik saflığın işareti olarak yorumlanmıştır. Yine işgali ve Yahudi yerleşimlerini haklı göstermek adına "işlemediğiniz diyarı, bina etmediğiniz şehirleri size verdim ve onlarda oturuyorsunuz; dikmediğiniz bağlardan ve zeytinliklerden yiyorsunuz."⁸⁷ pasajı referans olarak gösterilmektedir. Buna göre işgal edilen toprakların sakinlerinin yok edilmesinde bir beis yoktur ve hatta bu kimi zaman bir zorunluluktur. Bir bakıma Yahudiler Tanrı'nın yasasını uygulamak için bunu yapmaktadırlar. Çünkü Tanrı ile yapılan anlaşma sonsuz olduğuna göre İsrail'in toprak sahipliği de sonsuzdur.⁸⁸ Siyonistler tarafından sıklıkla alıntılanan Yeşu kitabındaki askeri fetih

⁷⁹ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 454-455.

⁸⁰ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 327.

⁸¹ Masalha, *The Bible and Zionism*, 21.

⁸² Yeşu, 1: 1-6.

⁸³ H. S. Haddad, "The Biblical Bases of Zionist Colonialism", *Journal of Palestine Studies* 3/4 (1974), 107.

⁸⁴ Ben-Gurion'un telgrafını aktaran Şlomo Sand, *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi?*, 140.

⁸⁵ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 461-462.

⁸⁶ Tesniye, 7:2-3; yine benzer pasajlar için bkz. Tesniye, 20:16, Yeşu, 6:21, 11:20.

⁸⁷ Yeşu, 24:13

⁸⁸ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 37.

tasvirleri birçok açıdan eleştiriye açıktır. Her şeyden önce Kenan topraklarında yaşayan bütün yerli toplulukların kadın çocuk ayırımı yapılmadan öldürülmesi meselesi ahlaki açıdan da eleştiri konusu yapılmıştır.⁸⁹ Böylece Soykırım sahnelerini barındıran olayların literal olarak anlaşılmasını gerektğini öne sürenlerin yanında bunun arkeolojik verilerle uyuşmadığını belirten çalışmalar da mevcuttur. Ancak özellikle İsrail Devleti'nin kurulma aşamasında Yahudi kutsal metinleri, resmi ideolojinin politikalarını destekleyecek şekilde yorumlanmıştır. Bununla da yetinilmemiş ve somut kanıtlar üretmek adına arkeolojiye önemli bir misyon yüklenmiştir.

3. İsrail Arkeolojisi ve Hayali Geçmişin İnşası

19. yüzyılda Filistin arkeolojisinin Mısır ve Mezopotamya arkeolojisine göre geri planda kaldığını söylemek mümkündür. Ancak İngiltere'nin bölgeye gelişiyle arkeolojik çalışmalar ivme kazanmış, 1920'lerde ABD'nin bölgeye ilgisiyle beraber yeni bir boyut kazanmıştır. 1865 gibi erken sayılabilecek bir tarihte İngiltere merkezli kurulan ve kısa adı PEF olan Filistin Araştırma Fonu (Palestine Exploration Fund), görünürde bölgenin tarihini, kartografyasını, coğrafyasını ve arkeolojik çalışmaları organize eden bir kuruluştur.⁹⁰ Ancak PEF başkanının bir piskopos olması ve kuruluşun amacının "Kitab-ı Mukaddes'in yazıldığı toprakları anlamak" olduğunu ilan etmesi dikkat çekicidir. PEF'in bu Protestan yaklaşımın daha sonraki Siyonist yaklaşımlarda da etkisini sürdürdüğü söylenebilir. Buradaki yegâne amacın kutsal metinlerde geçen bilgileri doğrulamak ve böylece bu topraklar üzerinde hak iddia etmek olduğu söylenebilir. Dolayısıyla arkeolojinin bu dönemde kolonyal bir söyleme dönüştüğü görülmektedir.⁹¹ Bu açıdan William F. Albright (1891-1971)'in çalışmaları bize ABD'li bir Protestan yerleşimci ile Siyonist İsraili bir işgalci arasında çok ciddi benzerliklerin kurulabileceğini göstermektedir.⁹² Yine benzer şekilde onun çalışmaları sömürgecilğe destek sunmak üzere ön plana çıkan Kitab-ı Mukaddes yorumu ile buna hizmet eden arkeoloji arasında da çok ciddi ilişkilerin varlığı söz konusudur. Albright, Şili'de Protestan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş ve Orta Amerika'da babasının rahiplik yaptığı Metodist bir kilisede büyümüştür. Kitab-ı Mukaddes arkeolojisinde Baltimore ekolünün kurucusu olan Albright, yerleşimci Protestan köktencilğine adanmışlığın iyi bir örneği olarak karşımıza çıkmaktadır.⁹³ Albright, Batı uygarlığının temeli olan Yahudi-Hıristiyan teolojisinin üstünlüğüne inanıyor ve bilimsel arkeolojinin de bu manevi amacın hizmetinde çalışmasını savunuyordu. Bu inanç onun antik dönem İsrail tarihini tümüyle şekillendiriyordu.⁹⁴ Albright'a göre arkeolojinin görevi Eski Ahit'teki bilgileri sorgulamak değil, mevcudiyetini onaylamaktı. Sorulacak soruları ve incelenecek kategorileri kitap sunuyordu ve Albright, ön kabullerden hareketle bir saptamaya gidiyordu. Atıflar kanıtlardan değil kutsal metinden alınarak nesneye söylenebiliyordu. Albright, Yeşu kitabını merkeze alarak Kenan topraklarının askeri fetihle ele geçirildiğini savunuyordu.⁹⁵ Yerleşimci toplumların iki temel özelliği olduğunu iddia eden Albright'a göre bunlar; işgal ve işgalci toplumun etnik saflığıdır. Albright'ın çalışmaları Alman "ulus-devletin doğuşu" modeli ve Amerikan "göçmen ulus" modeli üzerine kuruludur. Almanlar, İsrail kavmine ulus-devlet bütünlüğü açısından baktılar ve dolayısıyla daha ziyade Davut monarşisinin doğuşu, niteliği, gücü ve parçalanışıyla ilgilendiler. ABD'liler ise Alman kuşkuculuğunu çürütmeyi esas alarak fetih, mülksüzleştirme ve yerleşim tasvirlerine saplantı derecesinde odaklandılar ve dahası bunu yeniden canlandırdıklarını iddia ettiler.⁹⁶ Albright açısından yerleşimci ulusların iki temel

⁸⁹ Tartışmalar için bkz. Salime Leyla Gürkan, *İbrahim'den Ezra'ya İsrailoğulları Tarihi* (İstanbul: İsam Yayınları, 2019), 142.

⁹⁰ El-Haj, *Facts on the Ground*, 23.

⁹¹ Oscar Moro-Abadia, "Bir Kolonyal Söylem Olarak Arkeoloji Tarihi", çev. Ayşe Boren, *Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması*, ed. Ayşe Boren (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 58.

⁹² William Foxwell Albright, *From the Stone Age to Christianity: Monotheism and the Historical Process* (Baltimore: The John Hopkins Press, 1940).

⁹³ Stephen G. Alter, "From Babylon to Christianity: William Foxwell Albright on Myth, Folklore, and Christian Origins", *Journal of Religious History* 36/1 (2012), 4-5; Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 430.

⁹⁴ Keith W. Whitelam, *The Invention of Ancient Israel: The Silencing of Palestinian History* (Routledge, 2003), 50.

⁹⁵ El-Haj, *Facts on the Ground*, 99.

⁹⁶ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 431-432.

özelliği olarak görülen işgal ve etnik temizlik vurgusu İsrail devleti kurulduktan sonra 1950'lerde Yigael Yadin ve Moşe Dayan gibi asker kökenli arkeologlar üzerinde oldukça etkili olmuştur.

Kitab-ı Mukaddes arkeolojisi İngiliz ve ABD temelli evanjelik bir karakter taşımaktadır. Ancak İsrail devletinin kuruluş süreciyle beraber bölgedeki arkeolojik çalışmaların ulusal bir yöne doğru evrildiğini söylemek mümkündür. Toprağın altı ulusal bir anıt gibi düşünülerek burada antik İsrail'in kutsal alanlarının ve yerleşim yerlerinin bulunabileceği umuluyordu. Yerin üstünde ise köy ve yerleşimlerin isimleri kutsal metinde adı geçen yerler verilerek toprağın üstünün de Yahudilere ait olduğu iddiası güçlendirildi. Oldukça seçmeci bir tavır sergileyen İsraili arkeologlar mekân olarak daha çok Kudüs'e ve özellikle de Yahudi mahallelerine ilgi göstermişlerdir. Zaman dilimi olarak da Eski İsrail'in işgal ve yerleşim dönemine, birinci ve ikinci tapınak dönemlerinin savaşlarına, savunma yapılarına ve ulusal mitik hikâyelerin geçtiği Hazor, Megiddo ve Masada gibi alanlarda çalışmışlardır.⁹⁷ Böylece arkeologlar Filistin'deki Yahudi varlığını kanıtlayabilecekleri bölgelere odaklanmışlardır. Silberman'ın da işaret ettiği gibi arkeoloji bu dönemde sömürge kurumlarının bir iktidar aracı olarak görülmüştür. Böylece arkeolojiye seçilmiş halkın toprak üzerindeki hâkimiyetinin ebedi ve kaçınılmaz olduğunu göstermek görevi verilmiştir.⁹⁸ Bu bağlamda ilk Yahudi kazılarının Bar Kohba ayaklanmasının tahminen gerçekleştiği yerlerde yapılmış olması bu açıdan şaşırtıcı değildir.⁹⁹ Sonrasında mitolojik bir halk kahramanına dönüştürülen Şimon Bar Kohba'ya ait olduğu iddia edilen kemik kalıntıları askeri törenle gömülmüştür. Böylece arkeolojiye, diasporayı (Galut) görmezden gelerek geçmişle geleceği birbirine bağlama rolü verilmiştir. Bu sayede İsraili yerleşimciler ile tarihsel mitik şahsiyetler arasında kesintisiz bir bağ inşa edilmiştir. Bir bakıma arkeolojiye, Tanah'ta anlatılan ve Siyonist yorumla İsrail ulusunun şanlı tarihine dönüşen hikâyelerin delillendirilmesi görevi verilmiştir.

1950-1970 yılları arasında İsrail arkeolojisinin epistemik derinlikten yoksun olduğu söylenebilir. Bölgenin bütün geçmişi Yahudi merkezli bir anlayışla ele alınmış ve dönemlendirmede bu ideoloji esas alınmıştır. Bronz çağı yerine "Kenanlılar dönemi" ve Demir çağı yerine "İsraililer Dönemi" gibi isimlendirmeler yapılmıştır.¹⁰⁰ Herhangi bir kanıt olmamasına rağmen İsrail Çağı ve Kenanlılar Çağı gibi dönemlendirmelerin yapılması ve çanak çömleklerin bu yolla isimlendirilmesi bunun en bariz örneğidir. Bu dönemde Albright'ın arkeolojideki tekniklerine odaklanmak yerine daha çok onun kutsal metnin kusursuzluğu ve yerleşimcilerin durumuna dair siyasi fikirleri idealleştirilmiştir.¹⁰¹ Bir bakıma özellikle İsrail devletinin kuruluşundan sonra arkeologlar tüm gayretlerini ulus devlete "yakışır" geçmiş anlatılarını ispatlamak üzere harcamışlardır. Bu hususta daha önce de ifade edildiği gibi Yeşu Kitabı kilit bir rol üstlenmekteydi. Albright'ın açtığı yolda ilerleyen Yadin, bulduğu arkeolojik kalıntıları referans alınan kutsal ve tarihsel metinleri ispatlayacak şekilde yorumlamışlardır. Böylece vatan toprağındaki sürekliliği sağlamak için kutsal metin üzerinden inşa edilen tarihsel anlatıyı destekleme adına İsrail arkeolojisi etkili bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Arkeolojinin kullanım alanlarından biri de kimi coğrafyaların sit alanı ilan edilerek söz konusu bölgenin boşaltılması ve devamında Yahudileri buraya yerleştirmek yoluyla işgal edilmesidir. Ben-Gurion toprak üzerinde hak iddia etmenin ancak onu işlemekle mümkün olduğunu öne sürmüştür. Ben-Gurion'un politikası göz önünde bulundurulduğunda toprağı işlemekten kastının tarım ve arkeoloji olduğu anlaşılmalıdır.¹⁰² İsraili arkeologlar da bu doğrultuda kazılar yapmışlardır. Roma ve Yahudi mirasına önem verdikleri için oldukça zengin olan Memlük ve Selçuklu mirası ile ilgilenmemişlerdir.¹⁰³ İslamî dönem ve Osmanlıya ait kalıntılar ya görmezlikten gelinmiş ya da çürümeye ve yok edilmeye terk edilmiştir.

⁹⁷ Eyal Weizman, *Oyuk Topraklar: İsrail'in İşgal Mimarisi*, çev. Emre Can Ercan (İstanbul: Açılım Kitap, 2016), 65-68.

⁹⁸ Neil Asher Silberman, "Vaat Edilmiş Topraklar ve Seçilmiş Halklar: Arkeolojik Anlatının Politika ve Poetikası", çev. Ayşe Boren, *Arkeoloji: Tarih ve Kültürün Yapılandırılması*, ed. Ayşe Boren (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 35.

⁹⁹ Attias - Benbassa, *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 223.

¹⁰⁰ Weizman, *Oyuk Topraklar: İsrail'in İşgal Mimarisi*, 66.

¹⁰¹ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 433.

¹⁰² Weizman, *Oyuk Topraklar: İsrail'in İşgal Mimarisi*, 65.

¹⁰³ Pappé, *İsrail Hakkında On Mit*, 20.

İsrail devletinin kuruluşuyla birlikte özellikle İngilizlerin, diğer Avrupalı devletlerin ve Amerikalıların kurduğu müze ve kuruluşların envanterleri İsraili arkeologlara önemli bir miras olarak kalmıştır. Arkeoloji burada İsraili Yahudiler ile Yahudi halkı arasında bir köprü görevini üstlenmiş, böylece ulus ile vatan arasındaki bağ güçlendirilmeye çalışılmıştır. Arkeoloji ulusal bir mit inşa etmenin ötesinde bir işlev görerek Filistin topraklarını Yahudilerin tarihsel ulusal yurdu olarak sundu.¹⁰⁴ Ancak özellikle 1990'lardan itibaren arkeolojik çalışmalara yönelik çeşitli eleştiriler yükselmiştir. Bunlar içerisinde özellikle Ze'ev Herzog'un "Eriha'nın Duvarlarının Yeniden İnşası" başlığıyla 1999 yılında Haaretz'de yayımlanan yazısı oldukça dikkat çekicidir. Herzog bu yazısında arkeolojik verilerin çarpıtıldığını belirtmekle kalmaz kutsal kitap anlatılarının arkeolojik verilerle uyummadığını da sert bir dille aktarır.¹⁰⁵ Söz gelimi Yeşu komutasındaki işgalci İsrail kavminin vaat edilen toprakları fethi ve bunu kabilelere taksim etmesinin arkeolojik kanıtlarının kurgu olduğu ortaya çıktı. Arkeologları Yeşu dönemindeki fetihleri göz ardı etmeye sevk eden iki göstergeden biri Geç Bronz-Erken Demir (M.Ö. 13.-14. yüzyıl) Çağ'ında Filistin'de kalın surlarla çevrili kentlerin bulunmayışı ve bölgeye egemen olan Mısır'dan söz edilmemesi olmuştur. İsraililerin buraya gelişinin askeri fetih ile değil süregelen göçlerle yavaş yavaş gerçekleşen bir durum olduğu dillendirilmeye başlanmıştır. Böylece 1990'lardan itibaren İsrail arkeolojisine içeriden eleştiriler yöneltilmiş, bu anlamda kutsal metinden kopuş bütün hızıyla devam etmiş ve "Kitab-ı Mukaddes arkeolojisinden sosyal arkeolojiye geçiş" noktasına dayanmıştır. Sonuç itibarıyla Philip Davies ve Keith Whitlam gibi isimlerin öncülük ettiği minimalist (Kitab-ı Mukaddes'in tarihsel güvenilirliğini minimum düzeyde ele aldıkları için) akım üç tip İsrail saptarlar. Kutsal Kitap'taki İsrail: Tanah oluşturulurken yaratılan İsrail ideolojik bir yapıdır ve MÖ yedinci yüzyılın sonundan daha önceye ait olamaz. İkincisi Antik İsrail: Tanah öykülerinin çeşitli kombinasyonlarının ve arkeolojik bulguları harmanlayan akademik bir kurgudur. Üçüncüsü ise Tarihi İsrail: Arkeolojik araştırmaların ürünüdür ve Demir Çağ'ında burada yaşayan sakinleri kapsar.¹⁰⁶ Böylece arkeolojik ve tarihsel verilerle inşa edilmeye çalışılan mitolojik İsrail arasındaki uçurum da açığa çıkmıştır.

İsrail Devleti'nin politikalarını destekleyecek şekilde kurgulanan arkeolojik çalışmalar yoluyla bir yandan modern Yahudiler ile antik dönemde yaşayan ataları arasında ilişki kurulmaya çalışılmış diğer yandan Filistin toprağının Yahudilerin vatanı olduğu ispatlanmaya çalışılmıştır. Böylece "İsrail toprağı/Eretz-Israel" söyleminin kanıtları toprağın altında arkeolojiyle, haritalandırma çalışmalarıyla da üstünde oluşturulmuştur.

4. Toprağı İbranileştirmek: Haritalandırma ve İsimlendirme Çalışmaları

İsimlendirmenin insan ve toplumlar üzerinde etkili olduğu ve aidiyet hissini güçlendirdiği bilinmektedir. Toprak bahse konu olduğunda bir yeri haritalandırmak orayı görünmez bir alandan çekerek somutlaştırmayı ve kontrol altına almayı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında sömürgeci devletlerin işgal ettikleri coğrafyalarda kurdukları ilk kurumların bünyesinde kartografya ve coğrafya araştırmalarını yürüten birimlerin bulunması daha iyi anlaşılmaktadır. Daha önce bahsi geçen ve İngilizler tarafından kurulan Filistin Araştırma Fonu (PEF) arkeolojik kazıların yanında haritalandırma çalışmalarına da ağırlık vermiştir. Haritalandırmanın işgal ve sömürgeleştirme ile doğrudan bir ilişkisi bulunmakta ve askeri amaçlarla da kullanılmaktadır. 1878 yılında Filistin topraklarının güneyinden kuzeyine bütün bölgenin haritalandırma çalışması tamamlanmıştır. PEF'in dokuz bin isme yer vererek hazırladığı bu haritalar hem Birinci Dünya Savaşı'nda İngilizlerin çok işine yaradı ve hem de İsrail harita ve isimlendirmesinin zeminini oluşturdu.¹⁰⁷ Yahudilerin haritalandırma ile ilgili çabalarını 1920'lere kadar götürmek mümkündür. Royal Geographical Society'nin alt birimi olan Geographical Committee'de danışman olarak çalışan Yahudiler, komiteyi

¹⁰⁴ Nadia Abu El-Haj, "Arkeoloji ve Yerleşimci İsrail Ulusu Üzerine Düşünceler", çev. Ayşe Boren, Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması, ed. Ayşe Boren (İstanbul: İletişim Yayınları, 2019), 98.

¹⁰⁵ Ze'ev Herzog, "Deconstructing the walls of Jericho", Haaretz (29 Ekim 1999).

¹⁰⁶ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 434-438.

¹⁰⁷ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 28.

bölgeye Arapça isimler yerine İbranice isimler koyma hususunda ikna etmek için çok uğraşmışlardır. İngilizlerin bölgeyi Filistin olarak adlandırması ve Şekem yerine Nablus gibi isimlendirmeleri tercih etmeleri Siyonist Yahudileri çok rahatsız etmiştir. Dahası bunu açık bir Yahudi düşmanlığı olarak görmüşler ve alternatif haritalar ortaya koymuşlardır.¹⁰⁸ PEF'in özellikle askeri amaçlarla hazırladığı haritalar daha sonra İsrail'in bölgeyi İbranileştirmek için kullanacağı haritalara kaynaklık etmiştir.

1913 yılında İngilizler tarafından kurulan PEF'e benzer şekilde Yahudiler tarafından İsrail Keşif Derneği (IES-Israel Exploration Society) kurulmuş, bu kurum arkeoloji ve haritalandırma gibi alanlarda önemli roller üstlenmiştir. IES her ne kadar İngiliz kurumlarıyla benzerlikler gösterse de Yeşu'nun fethinden 1940'lı yıllar arasında kesintisiz bir sürekliliğin somut delillerini ortaya koymayı kendisine amaç edinmiştir. İsrail Devletinin kuruluşuyla birlikte, Negev (Necf Çölü) ve Arava çöl bölgelerini ele geçiren Ben-Gurion, 1949'da dokuz kişilik bir ekibi bu bölgedeki dağ ve ırmak gibi coğrafi yer adlarının ve yerleşim yerlerinin adlandırılması ve haritalarının çıkarılması amacıyla görevlendirir. Böylece Negev İsimlendirme Komitesi, PEF bünyesinde T. E. Lawrence ve H. Horatio Kitchener'in Süveyş Kanalı güvenliği için hazırlanan ama amacı Kitab-ı Mukaddes'in yer isimlerini çıkarmak olduğu savıyla gizlenen haritalardan çokça faydalandılar. Nitekim bahse konu olan isimlerin daha sonraları çok önemli görevlere getirilmesi bunun açık göstergesidir. Haritacılığı önemli kılan en önemli unsurlardan biri bunun askeri alanda kullanılıyor olması ve bilimsellik kisvesi altında sürdürülüyor olabilmesidir. 10 aylık kısa bir süre içerisinde Negev'in uçsuz bucaksız toprakları bir bakıma Yahudileştirildi. Böylece bölge askeri, siyasi ve sembolik olarak sahiplenilmiştir.¹⁰⁹ Arkeoloji yer adlarının verilmesinde, güçlü simgesel ve tarihsel anlamlar yüklenmesinde önemli roller üstlenmiştir.¹¹⁰ Siyonist anlatı kendi tarih anlayışını dayatmakla kalmamış aynı zamanda Filistinlilerin Filistin'i için bir tarih yazılmasını da reddetmişlerdir.¹¹¹ Bu açıdan haritalandırma çalışmaları önem arz etmektedir. Nitekim dönemin İsrail başbakanı heyete gönderdiği mektupta Arapların bölgedeki siyasi hakimiyetlerini tanımalarının mümkün olmadığını dolayısıyla Arapça isimleri ve manevi mülkiyetlerini de reddettiklerini belirtmiştir.¹¹²

"Boş bir levha" olarak algılanan Filistin toprakları 1950'lere gelindiğinde Yahudi kutsal metninden ilham alınarak verilen isimlerle dolu haritalarla bir Yahudi toprağına dönüştürülmüştür. Artık Filistin köylerinden neredeyse hiçbir ize rastlanmıyordu (bkz. Harita 1). Haritalandırmada verilen isimlerin çoğunun kurnazca Tanah'tan mülhem isimlerin seçilmiş olması tesadüf değildir elbette. Ancak söz konusu isimler ile tarihsel bir ilişki kurulması çoğunlukla mümkün olmamıştır.¹¹³ Böylece coğrafyayı tanıtan, yerleri bulmayı kolaylaştıran bir yönlendirme aracı olması gereken harita bu özelliğinin ötesinde inancı araçsallaştırarak bir savaş aletine dönüşmüştür.

Bir çöl olan ve tarihsel bir gelenekten yoksun olan Negev'de 1949-1950 yılları arasında 533 tane coğrafi bölge ve yerleşime İbranice isimler verildi. Bunlardan 120'si tarihsel adlardan, 50'si Tanah'ta geçen kişilerin isimlerinden diğerleri ise Arapçadan İbraniceye çevrilen isimlerden oluşuyordu.¹¹⁴ Böylece toprağı sadece somut olarak ele geçirmekle yetinmeyip isimlendirmek suretiyle coğrafyayı bir bakıma bir metne dönüştürmüşlerdir.¹¹⁵ Bu sayede Tanah'ta geçen hikâyeler adeta harita üzerinden somutlaştırılıyordu. Ancak tüm bunların gerçekleştirilmesi için tehdit olarak algılanan Filistin köylerinin yakılması, yıkılması ve kalıntılarının yok edilmesi gerekiyordu.¹¹⁶ Komite verdikleri isimleri savunmak adına Arapça isimlerin acziyeti ve yoksunluğu ifade eden rastgele isimler olduğunu iddia etti. Fakat komite üyeleri yine de "ilkel" olarak görmelerine rağmen bedevilerin doğa olaylarına, canlılara ve bitkilere ait tanımlamalarına ve bunu ifade etmedeki estetiğe kayıtsız

¹⁰⁸ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 13.

¹⁰⁹ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 12-14.

¹¹⁰ Attias - Benbassa, *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 222.

¹¹¹ Rochelle A. Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları: Filistin Köy Tarihleri*, çev. Hayrullah Doğan (Koç Üniversitesi Yayınları, 2016), 47.

¹¹² Benvenisti, *Sacred Landscape*, 14.

¹¹³ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 351.

¹¹⁴ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 23.

¹¹⁵ Attias - Benbassa, *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, 211.

¹¹⁶ Khalidi, "Plan Dalet", 29.

kalamayıp 175 ismi Arapça'dan İbranice'ye tercüme ettiler. İsimlendirme yapılırken çok bariz hatalar da yapılıyordu. Söz gelimi Harun'un gömüldüğü Hor dağının Negev bölgesinde olduğu düşünülerek buradaki bir dağa Hor ismi verildi. Oysa M.S. 1. yüzyıldan itibaren Hor Dağı'nın bugünkü Ürdün sınırları içinde kalan Petra yakınlarındaki Edom'da olduğu kabul ediliyordu. Haritadan 20 yıl sonra bunda ısrar etmenin anlamsızlığı görüldü buraya Zin dağı dendi ama komitenin konumunu sarsmamak adına Hor ismi de parantez içinde gösterilmeye devam edildi. Yine Tanah'tan verilen 50 ismin bu Negev coğrafyası ile ilgisiz olduğu anlaşılmaktadır.¹¹⁷ Hatta haritada bazen daha iç kısımlarda kalan ve ziyaret edilmesi zor olan yerler konum itibarıyla daha kolay gidilebilen yerler olarak işaretlenmiştir.¹¹⁸

Yaklaşık iki bin yıldır yaşamadıkları bir coğrafyaya kadim miraslarıyla yeniden bağ kurmak amacıyla gelip yerleşen bu insanlar, yine iki bin yıldır onların yerine orada yaşayan toplumun oluşturduğu uygarlık kaydını yok edip silmeye kalkmışlardır.¹¹⁹ İsrail'in bu topraklarda yürüttüğü bu politikanın daha önce Filistin topraklarında yaşanmadığını da hemen belirtmek gerekir. Söz gelimi M.S. 638 yılında Müslümanlar tarafından fethedildikten sonra Filistin topraklarında yer isimlerinin silinmesi diye bir durum söz konusu olmamıştır. Bu sayede bölgeye gelen Yahudiler kadim dönemde atalarının yaşadığı bölgeleri gezebiliyor ve tanıyabiliyorlardı. 1930'lara gelinceye değin büyük oranda Müslümanların yaşadığı el-Yahudiyye Köyü'nün yaklaşık bin yıl boyunca isminin değişmemiş olması, üzerinde düşünülme hak etmektedir.¹²⁰ Hatta bölgede asırlardır yaşayan Müslüman Araplar eğer İbranice ve Aramice isimlere bu kadar sıkı sıkıya bağlı kalmasalardı Siyonistlerin yeni bir İbrani haritası yapması mümkün olmayacaktı.¹²¹ Böylece isimlendirmede komitenin işi epey kolaylaşıyordu. Mesela Dallata Dalton'a, Yibna Yavne'ye, Kasla Ksalon'a ve Zir'in Yizrael'e dönüyordu. Ancak Siyonistler sadece Tanah'tan ve antik dönemden isim vermekle yetinmediler. Haritadaki isimlerin en az %20'si, Siyonizm'in kurucularına ve İsrail'e mal olmuş kişilere hasredildi. Yine 1967 öncesi Filistin topraklarında bulunan Yahudi yerleşimlerinin 770 isimden 350'sinin yani %45'inin Tanah'ta geçen ya da antik döneme ait isimler olduğu anlaşılmaktadır.¹²² Özellikle İsrail devletinin kuruluşundan sonra bölgedeki isimler İbranileştirilerek İsrail milli kimliğinin oluşturulmasına çalışılmıştır. Bu isimlendirmelerde kutsal kitaptan ve antik dönemden isimlerin verilmesine dikkat edilmiş, ayrıca henüz yeni kurulan ulus devletin ideolojisi de göz önünde bulundurulmuştur. Böylece ideolojik, Siyonist ve milliyetçi isimlerin verilmesi sağlanmış ve böylelikle geçmişle toprak üzerinden bir bağ kurulması sağlanmıştır. Bu sayede toprak üzerinde hak iddia etmek de gerekçelendirilmeye çalışılmıştır.

Haritalandırma çalışmalarının önündeki en önemli engel kuşkusuz Filistin köyleridir. Çünkü köyler sadece yerleşim yeri değil aynı zamanda kökeni uzun yıllar öncesine dayanan bir hafızaya da sahiptir. Bu açıdan bakıldığında Filistinli Araplar tarafından Nekbe yani "felaket" olarak ifade edilen 1948 yılı sadece Filistin topraklarında kurulan İsrail Devleti'nin ilânını değil, aynı zamanda yaklaşık 750 bin kişinin yerinden edilmesini ve dört yüzü aşkın köyün yok edilmesi gibi birçok trajediyi de barındırmaktaydı (bkz. Resim 2).¹²³ Pappé'nin belirttiği gibi Ben-Gurion'un öncülüğünde başlatılan etnik temizlik bir iddia olmanın ötesinde açıkça işlenen bir suçtur.¹²⁴ Güçlü bir İsrail devletinin geleceğini etnik temizlikte gören Ben-Gurion bu iş için hem düşünsel zemini hazırlamış ve hem de çok karalı bir şekilde uygulamıştır. Böylece 1948'de İsrail tarafından gerçekleştirilen kitlesel sürgünler, Benvenisti'nin ifade ettiği gibi bölgenin adeta boş beyaz bir sayfaya dönüşmesine sebep olmuştur. Bu

¹¹⁷ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 21.

¹¹⁸ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 28.

¹¹⁹ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 353.

¹²⁰ Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları*, 205.

¹²¹ Piterberg, *Siyonizmin Dönüşleri*, 352.

¹²² Benvenisti, *Sacred Landscape*, 34-35.

¹²³ Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları*, 37.

¹²⁴ Pappé, *Filistin'de Etnik Temizlik*, 27.

durumda komite dilediği gibi isim verme yetkisine sahip olmuş ve adeta yeni bir coğrafya yaratmıştır.¹²⁵

Filistin köylerinin kalıntılarını örtmek için çok sayıda köyün arazisi ormanlaştırılmıştır. Buradaki temel amaç söz konusu yerleşimlerin unutturularak buraların mülksüzleştirilmesidir. Orman içerisinde rastlanılan kimi yapılar ise Yahudi Ulusal Fonu (Jewish National Fund) tarafından yapıldığı iddia edilerek bölge genellikle antik dönem İsrail tarihiyle ilişkilendirilmektedir. Söz gelimi Biryia Ormanı Diyşun, Alma, Kadita, Amka, Ayn el-Zeytun ve Biriyya isimlerini taşıyan altı tane Filistin köy enkazının, Ramat Menşe parkı ise 10 Filistin köyünün kalıntıları üzerine yapılmıştır.¹²⁶ Ormanlaştırma çalışmalarının arkasındaki diğer bir sebep de Avrupavari peyzaj sayesinde Aşkenaz Yahudilerini evlerinde hissettirme isteğidir. Yıkılan ve adeta yeryüzünden silinen Filistin köylerinin yerine 1951 yılında Yahudi Ulusal Fonu (JNF) tarafından, Holokost'ta öldürülen altı milyon Yahudi anısına Şehitler Ormanı'nın yapılmış olması ise oldukça düşündürücüdür (bkz. Resim:1).¹²⁷ Yine benzer şekilde İsrail Soykırım Müzesi, 1948 yılında silinip süpürülen bir Filistin köyü olan Deyr Yasin yakınlarındadır.¹²⁸ Bu anıtların hikâyeleri ile üzerinde buldukları kalıntıların yaşanmışlıkları arasındaki benzerlik son derece şaşırtıcıdır.

Doğup büyüdüleri köyleri her ne kadar yeryüzünden silinmiş olsa da Filistinliler bu isimleri diasporaya taşıyarak kendi köylerini yaşatmaktadırlar. Filistinliler mülteci olarak buldukları komşu ülkelerde yaşadıkları mekânlara köylerinin isimlerini vermektedirler. Bu hatırlama eylemi Filistinlilerin önemli direnme şekillerinden birisidir. 1948 yılından önce yıkılan köylerinin haritalarını, resimlerini ve geleneklerini kitap formunda ortaya koymaları ve bir bakıma sadece geçmişe yönelik değil aslında bugüne ve geleceğe yönelik tarihsel taleplerini vurgulama çabaları oldukça önemlidir. Aslında meseleye bu açıdan bakıldığında Filistinlilerin yaşadıkları durum ve sivillerin hatırlama ve yok sayılmaya karşı direnme şekilleri ile Doğu Avrupalı Yahudilerin önceki çabaları arasında çok ciddi benzerlikler bulunmaktadır.

Sonuç

Tarih boyunca iktidarların ve ideolojilerin dini metinleri ve kavramları istismar ederek araçsallaştırdıklarına sıklıkla şahit olunmaktadır. Hatta zaman zaman din ve siyaset arasındaki ilişkinin bir dolanıklığa dönüşerek, tarafların belirginliğini kaybedip müphem bir zemin oluşturduklarını da görmek mümkündür. Siyonizm tam da bu açıdan üzerinde durulması gereken bir hareket olarak belirmektedir. Özü itibarıyla seküler ve hatta dine oldukça mesafeli bir hareket olmasına rağmen Siyonizm'in, özellikle İsrail Devletinin kurulması ve Filistin toprakları üzerinde hak iddia etme sürecinde Yahudi kutsal metinlerine ve dini terminolojiye sıklıkla müracaat ettiği görülmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru kurgulanan Siyonist Devletin vatanı olarak Filistin'in ilân edilmesiyle beraber, milliyetçilik, sömürgecilik ve ulusal devletin ana unsurlarını kuşatan mitler inşa edilmeye başlanmıştır. Bu gerçekleştirilirken Yahudilikteki seçilmişlik meselesi milliyetçilikle, vadedilen topraklar İsrail'e dönüş ve anavatan düşüncesiyle, Tanah'taki anlatılar "şanlı ortak geçmiş"le ilişkilendirilerek ele alınmıştır. Ben-Gurion önderliğinde Tanah'tan özellikle Yeşu Kitabı'na önem veren Siyonistler, buradaki askeri fetih, Kenanlılara yönelik uygulamalar ile modern dönemde Filistin'deki işgal politikaları arasında ilişki kurmuşlardır. Buna göre aslında modern dönemde Filistin'de yapılanlar ile Yeşu'nun askeri fetihleri özdeş kabul edilmekteydi. Ayrıca Yahudi tarihindeki Bar Kohba ve Masada gibi olaylar mitleştirilerek İsrail milli kimliği güçlendirilmeye çalışılmıştır. Tüm bunların gerçekleştirilmesi ve toplum üzerinde duygusal etki bırakması için somut delillere ihtiyaç duyulmuş, bunun için arkeoloji ve haritalandırma çalışmalarına özel bir önem verilmiştir. Yadin gibi asker kökenli arkeologlar tarafından yapılan kazılarda, daha önce belirlenen

¹²⁵ Benvenisti, *Sacred Landscape*, 33.

¹²⁶ Pappé, *Filistin'de Etnik Temizlik*, 278-279.

¹²⁷ Davis, *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları*, 32.

¹²⁸ Atzmon, *Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme*, 221.

Siyonist amaca hizmet edecek şekilde kazı raporları hazırlanmış ve böylece Tanah'taki ve Yahudi tarihindeki kimi olaylar somutlaştırılmıştır. Bu doğrultuda İsrail'in ele geçirdiği topraklardaki Filistin köyleri yıkılarak yerlerine büyük parklar yapılmıştır. Ayrıca köy kalıntılarının üzerine inşa edilen parklarda ironik bir biçimde Avrupa'da yaşanan Holokost'a yönelik anıtların dikilmesi dikkat çekicidir. Ele geçirilen topraklar haritalandırılarak buradaki Arapça isimlerin yerine Tanah'ta adı geçen ya da oradaki isimleri çağrıştıran isimler verilmiştir. Böylece İsraili Yahudiler ile iki bin yıl önce bu coğrafyada yaşayan ataları arasında kesintisiz bir bağ inşa edilmeye çalışılmıştır. Sonunda oldukça zengin bir kültürel mirasa sahip olan Filistin toprakları tektipleştirilerek diğer tüm unsurlar görmezden gelinmiştir.

The Instrumentalization of the Scripture in the Context of the Myth of Return to Israel

Citation: Bilal Toprak, "The Instrumentalization of the Scripture in the Context of the Myth of Return to Israel", *Artuklu Akademi* 10/2 (Aralık 2023), 159-181.

Extend Abstract

This study deals with the instrumentalization of the Scripture in the context of Zionism and the founding myth of Israel. Zionism, which emerged as a colonial and nationalist movement in Europe, often referenced Jewish sacred texts to strengthen its policies. Zionism is, in fact, a European settler movement that seeks to build a national heritage by establishing a colony in the Middle East. The idea that the solution to the Jewish problem, which is an important problem for Europe, could only be possible with a Jewish state established through the colonization of Palestine, has gained importance over time. Thus, it can be said that the main purpose of Zionism is to establish a sovereign state in the land of Israel (Eretz-Israel) by creating an imaginary Jewish nation. The emergence of Zionism as an ideology after the British occupied the region is undoubtedly directly related to Protestant millenarianism and the imperialist ambitions of the British. All these processes prepared the birth of modern Israel.

Zionism appears as a movement that should be emphasized in this respect. Although Zionism is essentially a secular movement and even distant from religion, it is seen that it frequently refers to Jewish sacred texts and religious terminology, especially in the process of establishing the State of Israel and claiming rights over Palestinian lands. With the declaration of Palestine as the homeland of the Zionist State, which was established towards the end of the 19th century, myths surrounding the main elements of nationalism, colonialism and the national state began to be built. While doing this, the issue of election in Judaism was discussed by associating it with nationalism, the promised land with the idea of returning to Israel and the homeland, and the narratives in the Tanakh with the "glorious common past". Under the leadership of Ben-Gurion, Zionists, who gave importance to Tanakh and especially the Book of Joshua, established a relationship between the military conquest there, the practices against the Canaanites, and the occupation policies in Palestine in the modern period. Ben-Gurion and, under his guidance, other Zionist researchers and politicians were especially influential on the young population by giving new meanings to the narratives in the Tanakh and building new myths to serve Zionism.

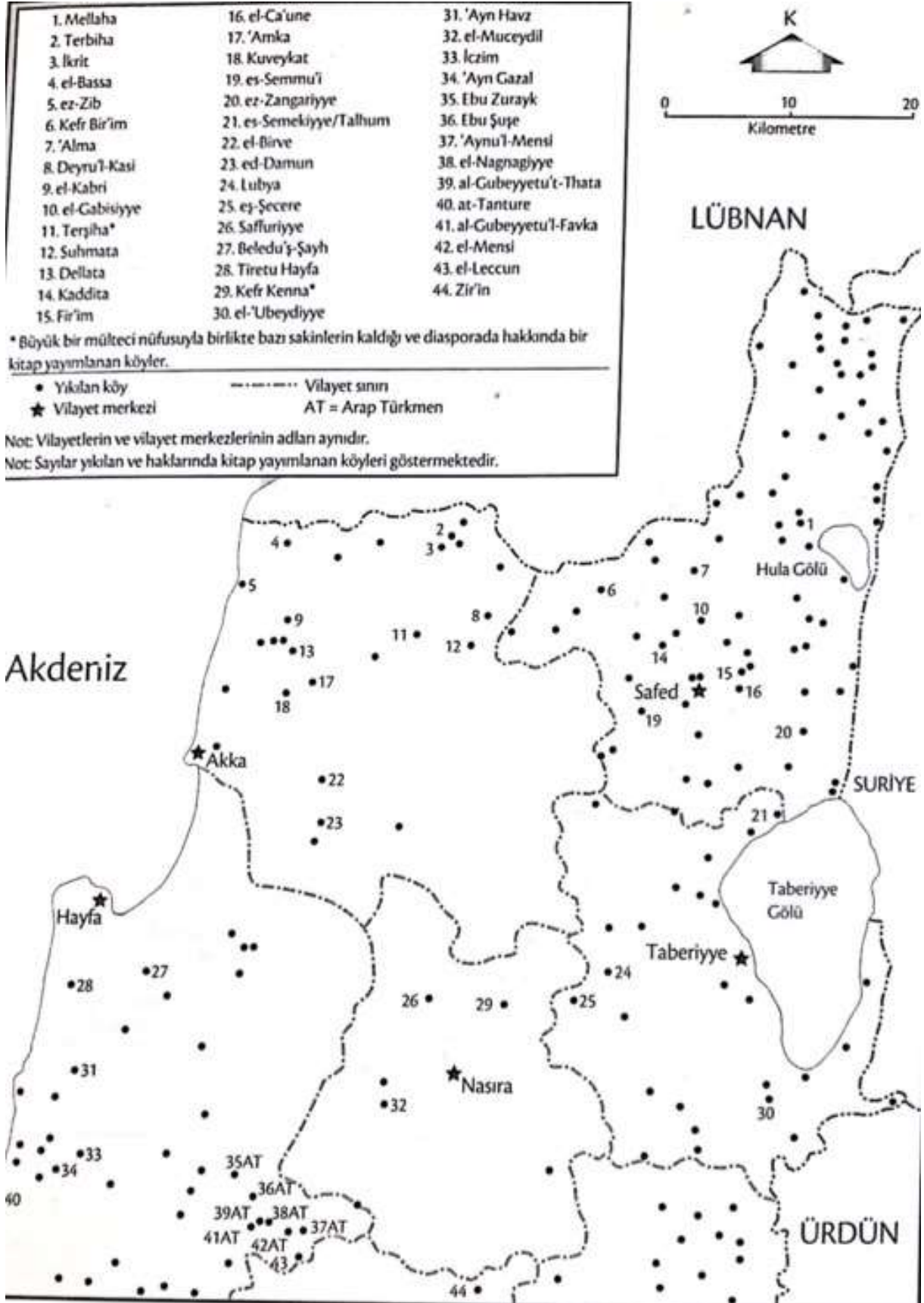
Accordingly, in fact, what was done in Palestine in the modern period and Joshua's military conquests were considered identical. In addition, attempts were made to strengthen Israeli national identity by mythologizing events in Jewish history such as Bar Kohba and Masada. In order for all these to be realized and to leave an emotional impact on the society, concrete evidence was needed, and for this purpose, special importance was given to archeology and mapping studies. In the excavations carried out by military archaeologists such as Yigael Yadin, who followed the path opened by Albright, excavation reports were prepared to serve the previously determined Zionist purpose, and thus some narratives in the Tanakh and Jewish history were concretized. Israeli archaeologists interpreted the archaeological remains they found in a way that proved the sacred and historical texts taken as reference. Thus, Israeli archeology emerges as an effective factor in supporting the historical narrative built on the sacred text to ensure continuity in the homeland. Israeli archaeologists, who have a very selective attitude, have paid more attention to Jerusalem and especially the Jewish neighborhoods as a location. In terms of time period, they worked in areas such as Hazor, Megiddo and Masada, where the occupation and settlement period of Ancient Israel, the wars of the first and second temple periods, defensive structures and national mythical stories took place. Thus, archaeologists focused on areas where they could prove the Jewish presence in Palestine. During this period, archeology was seen as a tool of power of colonial institutions.

The Palestinian lands, which were perceived as a "blank slate", were transformed into a Jewish land in the 1950s, with maps full of names inspired by the Jewish sacred text. There was now almost no trace of Palestinian villages. Of course, it is not a coincidence that most of the names given in the mapping were cunningly chosen names inspired by the Tanakh. In this direction, Palestinian villages in the lands captured by Israel were demolished and large parks were built in their places. It is also noteworthy that, ironically, monuments to the Holocaust in Europe were erected in the parks built on village ruins. The captured lands were mapped and the Arabic names there were replaced with names mentioned in the Tanakh or reminiscent of the names there. Thus, an effort was made to establish an uninterrupted bond between Israeli Jews and their ancestors who lived in this geography two thousand years ago. In the end, the Palestinian lands, which have a very rich cultural heritage, were standardized and all other elements were ignored.

Kaynakça

- Albartz, Rainer. *Israel in Exile: The History and Literature of the Sixth Century B.C.E.* çev. David Green. Atlanta: Society of Biblical Literature, 2003.
- Albright, William Foxwell. *From the Stone Age to Christianity: Monotheism and the Historical Process.* Baltimore: The John Hopkins Press, 1940.
- Alter, Stephen G. "From Babylon to Christianity: William Foxwell Albright on Myth, Folklore, and Christian Origins". *Journal of Religious History* 36/1 (2012), 1-18.
- Anderson, Benedict. *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması.* çev. İskender Savaşır. İstanbul: Metis Yayınları, 2009.
- Attias, Jean Christophe - Benbassa, Esther. *Paylaşılmayan Kutsal Topraklar ve İsrail.* çev. Nihal Önel. İletişim Yayınları, 2012.
- Atzmon, Gilad. *Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme.* çev. Duran Temel - Fatih Peyma. Mana Yayınları, 2014.
- Aydın, Fuat. "Yahudiler/Yahudilik Açısından Kudüs". *Eskiye* 37 (2018), 109-125.
- Barnai, Jacob. "The Jewish Settlement in Palestine in the 17 th and 18th Centuries". *The Jewish settlement in Palestine, 634-1881.* ed. Alex Carmel vd. 142-164. Wiesbaden: L. Reichert Verlag, 1990.
- Benvenisti, Meron. *Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land since 1948.* çev. Maxine Kaufman-Lacusta. Berkeley: University of California Press, 2000.
- Davis, Rochelle A. *Yerinden Edilenlerin Coğrafyaları: Filistin Köy Tarihleri.* çev. Hayrullah Doğan. Koç Üniversitesi Yayınları, 2016.
- El-Haj, Nadia Abu. "Arkeoloji ve Yerleşimci İsrail Ulusu Üzerine Düşünceler". çev. Ayşe Boren. *Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması.* ed. Ayşe Boren. 81-105. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- El-Haj, Nadia Abu. *Facts on the Ground: Archaeological Practice and Territorial Self-Fashioning in Israeli Society.* Chicago: The University of Chicago Press, 2001.
- Flapan, Simha. *The Birth of Israel: Myths and Realities.* New York: Pantheon Books, 1987.
- Grabbe, Lester L. "Introduction". *Leading Captivity Captive: "The Exile" as History and Ideology.* ed. Lester L. Grabbe. 111-121. England: Sheffield Academic Press, 1998.
- Greilsammer, İlan. *Siyonizm.* çev. Işık Ergüden. Ankara: Dost Kitabevi, 2021.
- Gürkan, Salime Leyla. *İbrahim'den Ezra'ya İsrailoğulları Tarihi.* İstanbul: İsam Yayınları, 2019.
- Gürkan, Salime Leyla. *The Jews as a Chosen People: Tradition and Transformation.* London: Routledge, 2009.
- Haddad, H. S. "The Biblical Bases of Zionist Colonialism". *Journal of Palestine Studies* 3/4 (1974), 97-113.
- Herzog, Ze'ev. "Deconstructing the walls of Jericho". *Haaretz* (29 Ekim 1999).
- Hobsbawm, Eric J. "Giriş: Gelenekleri İcat Etmek". çev. Mehmet Murat Şahin. *Geleneğin İcadı.* ed. Eric J. Hobsbawm - Terence Ranger. İstanbul: Agora Kitaplığı, 2005.
- Kark, Ruth. "Historical sites — Perceptions and Land Purchase: The case of Modi'in, 1882–1931". *Studies in Zionism* 9/1 (1988), 1-17.
- Khalidi, Walid (ed.). *All That Remains: The Palestinian Villages Occupied and Depopulated by Israel in 1948.* Washington: Institute for Palestine Studies, 2006.
- Khalidi, Walid. "Plan Dalet: Master Plan for the Conquest of Palestine". *Journal of Palestine Studies* 18/1 (1988), 4-19.
- Kurt, Ali Osman. "Yahudilik'te Sürgün Metaforu: 'Boş Ülke' Miti ve 'İncir' Benzetmesi Çerçevesinde Bir Değerlendirme". *Milel ve Nihal* 5/3 (2008), 257-267.
- Liebman, Charles S. - Don-Yehiya, Eliezer. *Civil religion in Israel: Traditional Judaism and Political Culture in the Jewish State.* Berkeley: University of California, 1983.
- Masalha, Nur. *Expulsion of the Palestinians: The Concept of "Transfer" in Zionist Political Thought, 1882-1948.* Washington, D.C.: Institute for Palestine Studies, 1992.
- Masalha, Nur. *The Bible and Zionism: Invented Traditions, Archaeology and Post-Colonialism in Israel-Palestine.* London: Zed Books, 2007.
- Meral, Yasin. *Yahudi Kaynakları Işığında Yahudilik.* İstanbul: MilelNihal Yayınları, 2021.
- Moro-Abadia, Oscar. "Bir Kolonyal Söylem Olarak Arkeoloji Tarihi". çev. Ayşe Boren. *Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması.* ed. Ayşe Boren. 51-80. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Mourad, Kenize. *Toprağımızın Kokusu: Filistin ve İsrail'in Sesleri.* çev. M. Nedim Demirtaş. İstanbul: Everest Yayınları, 2004.
- Nassar, Issam. "'Biblicization' in the Service of Colonialism: Jerusalem in Nineteenth-century Photography". *Third Text* 20/3/4 (2006), 317-326.
- Olgun, Hakan. "Modern İsrail'in Milli Kimlik Kaynağı Olarak Josephus'un 'Masada' Anlatısı". *Milel ve Nihal* 10/1 (11 Kasım 2014), 7-39.
- Pappe, İlan. *Filistin'de Etnik Temizlik.* çev. Yankı Deniz Tan. İstanbul: İntifada Yayınları, 2022.
- Pappe, İlan. *İsrail Hakkında On Mit.* çev. S. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınevi, 2018.
- Pappe, İlan. *The Idea of Israel: A History of Power and Knowledge.* Londra: Verso, 2014.

- Pearlman, Moshe. *Ben Gurion Looks Back: in Talks with Moshe Pearlman*. New York: Schocken Books, 1970.
- Piterberg, Gabriel. *Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık*. çev. Aysun Babacan. İthaki Yayınları, 2015.
- Polat, Yunus Can. *İsrail'de Hatırlama: Güvenlik Yahudilik ve Filistin*. İstanbul: Küre Yayınları, 2020.
- Prior, Michael. *The Bible and Colonialism: A Moral Critique*. Sheffield: Sheffield Academic Press, 1997.
- Ruppin, Arthur. *The Jews in The Modern World*. London: The Macmillian Company, 1934.
- Said, Edward. *Freud ve Avrupalı Olmayan*. çev. Erol Mutlu. İstanbul: Alfa Yayınları, 2017.
- Sand, Şlomo. *Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi?* çev. Işık Ergüden. Doğan Kitap, 2011.
- Schweid, Eliezer. "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches". *Essential Papers on Zionism*. ed. Jehuda Reinharz - Anita Shapira. 133-160. New York: New York University Press, 1995.
- Shafir, Gershon. *Land, Labor and the Origins of the Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914*. Berkeley: University of California Press, 1996.
- Shapira, Anita. "Ben-Gurion and the Bible: The Forging of an Historical Narrative?" *Middle Eastern Studies* 33/4 (1997), 645-674.
- Shapira, Anita. *Ben-Gurion: Father of Modern Israel*. çev. Anthony Berris. New Haven: Yale University Press, 2014.
- Shapira, Anita. *Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948*. çev. William Templer. Stanford: Stanford University Press, 1999.
- Silberman, Neil Asher. "Vaat Edilmiş Topraklar ve Seçilmiş Halklar: Arkeolojik Anlatının Politika ve Poetikası". çev. Ayşe Boren. *Arkeoloji: Tarihin ve Kültürün Yapılandırılması*. ed. Ayşe Boren. 23-49. İstanbul: İletişim Yayınları, 2019.
- Smith, Anthony D. *Milli Kimlik*. çev. Bahadır Sina Şener. İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Şenay, Bülent. *Christian Zionism: Theo-Politics and Biblical Myth-Making*. Bucuresti: Bucharest University Press, 2021.
- Thompson, Thomas L. *The Mythic Past : Biblical Archaeology and the Myth of Israel*. New York: Basic Books, 1999.
- Traverso, Enzo. *Geçmiş Kullanma Kılavuzu: Tarih, Bellek, Politika*. çev. Işık Ergüden. İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.
- Weizman, Eyal. *Oyuk Topraklar: İsrail'in İşgal Mimarisi*. çev. Emre Can Ercan. İstanbul: Açılım Kitap, 2016.
- Whitelam, Keith W. *The Invention of Ancient Israel: The Silencing of Palestinian History*. Routledge, 2003.

Harita 1: 1948-1967 arasında Filistin'in kuzeyinde bulunan ve İsrail tarafından boşaltılan ya da yıkılan Filistin köyleri (Davis, Yerinden Edilenlerin Coğrafyası, s. 27)

Resim 1: Holokost'ta öldürülen altı milyon Yahudi anısına, yıkılan veya yakılan Filistin köylerinin enkazı üzerine 1951 yılında JNF tarafından altı milyon ağaç dikilerek yapılan Şehitler Ormanı'ndaki anıt.
(<https://cja.huji.ac.il/hmm/browser.php?mode=alone&id=395191>)

Resim 2: Bir Filistin köyü olan Kalunya'nın kalıntıları ve üzerindeki Yahudi yerleşimi
(<https://www.palestineremembered.com/tags/Home-Destruction-&-Rubble.html>)